

TÜRKİYE MEYVECİLİĞİNDE ÜRETİM HEDEFLERİ

Nurettin KAŞKA¹, Muharrem GÜLERYÜZ², Mustafa KAPLANKIRAN³, Salih KAFKAS⁴, Sezai ERCİŞLİ², Ahmet EŞİTKEN², Rafet ASLANTAŞ², Emin AKÇAY⁵

¹Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Adana (Emekli)

²Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Erzurum

³Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Antakya

⁴Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Adana

⁵Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova

ÖZET

Türkiye’de meyve yetiştiriciliği Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çok büyük gelişmeler kaydetmiştir. Hemen bütün meyvelerde ağaç sayıları büyük oranlarda artmış, buna paralel olarak üretim miktarları da katlanmıştır. Bu arada Ziraat Mühendis ve Yüksek Mühendislerinin çabaları, Ziraat Fakülteleri ve Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitülerinin çalışmaları sayesinde bahçelerde teknik ve kültürel önlemlere daha fazla özen gösterilmiş ve böylece ülkemizin artan nüfusuna, eskiye oranla, daha fazla meyve sunmak mümkün olmuştur. Kuşkusuz, ekolojilerin üstünlüğü nedeniyle yüksek kaliteli olarak yetiştirilen ürünlerin dış satımları da yapılmaktadır. Ancak bu dışsatımların yeterli miktarlarda olmadığı da bir gerçektir. Bu durumda Türkiye’nin, birim alandan alınan pazarlanabilir ürün miktarını artıracak önlemleri mutlaka alma zorunluluğu vardır. Bunun için de bahçe bitkileri yetiştiriciliğinde, sınıflamada, muhafazada, taşıma ve pazarlamada modernizasyona gidilmesi zorunludur. Türkiye özellikle, her ekolojik bölgesinin avantajlarını bilerek yeni yatırımlar yapmalıdır. Bugünkü durumda çilek, kiraz, turunçgiller tarımında uygulanan teknikler bu konuda gelişmiş ülkelerle yarışabilecek durumdadır. Elma, badem, ceviz ve antepfıstığı tarımındaki gelişmeler de memnunluk vericidir. Türkiye mevcut meyve yetiştirme potansiyelini gereği gibi kullanabilirse bu kesimden gelecek gelir, ülkenin döviz gereksinimi büyük ölçüde karşılar. Bunun için, bilimin ışığında yoğun çalışmaların ziraat mühendislerince yapılmasına gereksinim vardır.

Bugünkü koşullarda ciddi bir inceleme yapılırsa, Türkiye’nin hemen bütün meyvelerde bugünkünden çok daha fazla bir yetiştirme potansiyeline sahip olduğu görülür. Ancak bu yetiştiriciliklere girilmeden önce iç ve dış pazarların durumları ve istekleri çok iyi incelenmeli ve pazar boşluklarından yararlanılmalıdır.

Turunçgil bahçesi kurma artık ömürlük bir yatırım olmaktan çıkmış, pazar hareketleri ve dünya eğilimleri doğrultusunda bahçelerin zaman zaman yenilenmesi nin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Üreticilerin yeni bahçelerini dünyanın küçük meyveli turunçgillere olan eğilimini, dünya pazarlarındaki boşluk dönemlerini, önümüzdeki belirli bir süreçte dünya altıtop ve limon tüketim trendlerinde kayda değer artışların beklenmediğini göz önüne alarak, yeni tür ve çeşitlerle, arındırılmış materyalle, tür ve çeşitlere uygun anaçlarla ve sık dikim yöntemlerini kullanarak kurmalarının yararlı olacağı bir gerçektir.

Meyve yetiştiriciliğinde Türkiye’nin önümüzdeki yıllardaki hedefi, yüksek kaliteli, pazarlanmaya uygun, hastalık ve zararlılardan arı, meyveleri hem kendi vatandaşlarımızın gereksinimlerini bol bol karşılayacak hem de dış pazarlara satılabilecek miktarlarda yetiştirmek, bunlarda devamlılık sağlamak, ekolojik olanaklar içinde değişik zamanlarda yetiştireceği meyvelerle dış pazarlarda marka olabilmek olmalıdır.

1.GİRİŞ

Türkiye, dünyada bahçe bitkileri yetiştirme potansiyeli çok yüksek olan nadir ülkelerden birisidir. 1930'lu, 1940 lı ve hatta 1950 li yıllarda ülkenin birçok yerinde birçok meyve ve özellikle muz, portakal, limon ve mandarin çok nadir bulunan meyveler durumunda iken bugün Türkiye'nin her yerinde aileler bu meyveleri bol bol ve başka ülkelere kıyasla, ucuz fiyatlarla satın almaktadırlar. Aynı şeyleri elma, şeftali, kayısı, armut vb. meyveler için de söylemek mümkündür. Öte yandan badem, ceviz, antepfıstığı ve özellikle fındık tarımında çok önemli gelişmeler olmuştur. Üzümü meyvelerden çilek yetiştiriciliği, esas olarak Akdeniz ve ikinci derecede Ege kıyı şeridinde giderek artan üretim değerlerine sahip olmuşlardır.

Ülkemizde hemen bütün meyve türlerinde yapılan üretim kendi gereksinimimizi karşılamaktan başka dış ticarete de önemli katkılarda bulunmaktadır. Bugün için ılıman, sert çekirdekli, sert kabuklu, üzümü ve subtropik meyve dış satımları her geçen gün biraz daha büyük boyutlara ulaşmaktadır. Burada üzerinde önemle durulması gereken husus, aynı topraklar üzerinde Cumhuriyetimizin ilk yıllarında 13 milyon insanımızın gereksinimlerini karşılayabilen meyve üretimimizin bugün 70 milyon insanımızı, kişi başına daha büyük miktarlarda karşılamaya ek olarak, bu ürünlerden önemli düzeyde de dış satım yapabildiği gerçeğidir. Ülkemizin bu düzeye gelmesinde en büyük katkılar kuşkusuz Türkiye'deki Ziraat Fakültelerinin, Türk Ziraat Mühendis ve Yüksek Mühendislerinin, Ziraat Teknisyenlerinin ve tüm Türk Bahçe Bitkileri yetiştiricilerininidir.

2. YUMUŞAK ÇEKİRDEKLİ MEYVELER

Türkiye elma, armut ve ayva gibi en önemli yumuşak çekirdekli meyvelerin anavatan bölgelerindedir. Bu nedenle Türkiye'de bu türlere ait büyük bir çeşit zenginliğinin olması, ayrıca bu meyveleri yüksek kaliteli, birim alana bol ürün verebilecek şekilde yetiştirecek ekolojilerin varlığı kuşkusuzdur. Nitekim bugün Türkiye'de yetiştirilen çeşit sayıları elmalarda 500 ve armutlarda 600 ün üzerindedir. Bu sayılar, gerek yurt içinde seleksiyonlarla yeni bulunan, gerek melezlemelerle elde edilen ve gerekse yurtdışından getirilen çeşitlerle daha da artmaktadır.

2.1. Elma Yetiştiriciliği

Dünyada elma üretimi yılda yaklaşık 58 milyon tondur. 2003 yılı verilerine göre elma üretiminin %90'ı 24 ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Çin ve ABD Dünya elma üretiminde ilk iki sırayı alırken Türkiye, 2.6 milyon tonla üçüncü sırada yer almaktadır. AB ülkelerinden Almanya ve İtalya yaklaşık olarak 2.2 milyon ton elma üretimleri ile üst sıralarda yer alırken yerlerini Polonya ve İran'a bırakmak zorunda kalmışlardır (Çizelge 1 ve 2).

Çizelge 1. Yıllara Göre Toplam Dünya ve Ülkelerin Elma Üretim Miktarları

Elma Üretimi (ton)	Yıllar				
	1999	2000	2001	2002	2003
DÜNYA	58,165,347	59,175,043	57,916,331	56,110,704	57,967,289
Çin	20.809.846	20,437,065	20,022,749	19,250,634	20,009,650
A.B.D.	4.222.078	4,681,980	4,276,810	3,867,040	4,088,930
Türkiye	2,500,000	2,450,000	2,200,000	2.200.000	-
Fransa	2,165,800	2,156,900	2,397,000	2,477,790	2,402,000
Polonya	1,604,221	1,450,376	2,433,940	2,167,518	2,427,753
İran	2,137,037	2,141,655	2,353,359	2,334,000	2,358,000

Kaynak: FAO

Türkiye'deki tarım alanlarının %5.5'i meyve-zeytin-bağ alanı olarak değerlendirilmekte ve yılda 11.9 milyon ton meyve üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu üretimin %25.7'lik kısmını yumuşak ve çekirdekli meyveler oluşturmaktadır. Yumuşak çekirdekli meyveler içerisinde ağaç sayısının % 68.2'sini ve üretim miktarının % 82.9'unu ve pazarlanabilen bitkisel üretim değerinin %3'ünü elma oluşturmaktadır.

Elma üretiminin artırılmasında en büyük faktör olan birim alandan yüksek verim ve kaliteli meyve sağlayan yoğun sistemler klon anaçları kullanılarak geliştirilmiş ve aynı zamanda kaliteli çeşitler seçilerek üretime sunulmuştur. Modern ve ekonomik anlamdaki bir elma yetiştiriciliği için bodur ve yarı-bodur klon anaçları ile yarı-bodur çeşitlerin kullanılması esastır. Bu uygulamalar son yıllarda üreticiler tarafından benimsenmiş ve hızlı bir yayılma göstermiştir. Isparta, Karaman ve Niğde elma üretiminde ilk üç sırayı almaktadırlar.

Çizelge 2. Türkiye'de Yıllara Göre Elma Ağaç Sayıları ve Üretim Miktarları

Yıllar	Ağaç Sayısı(Adet)			Üretim (Ton)
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen	Toplam	
1999	32.080.000	5.850.000	37.930.000	2.500.000
2000	32.300.000	6.080.000	38.380.000	2.400.000
2001	32.550.000	6.080.000	38.630.000	2.450.000
2002	33.000.000	6.300.000	39.300.000	2.200.000
2003	-	-	-	2.600.000

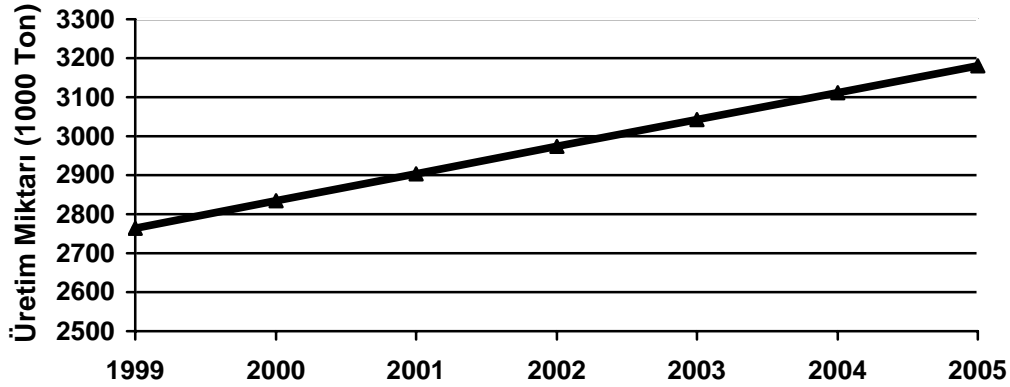
Kaynak: DİE

2.1.1. Elmada Pazarlama, Dışalım ve Dışatım

Elma pazarlamasında en önemli etkenler çeşit ve çeşit standardizasyonudur. Yapılan araştırma çalışmaları sonucunda üretimi öngörülen başlıca önemli elma çeşitleri, başta Granny Smith olmak üzere, Skyline Supreme, Starkrimson Delicious, Starkspur Golden Delicious, Mutsu, Gloster 69, Lutz Golden, Cooper 7SB-2 ve Prima gibi kışlık çeşitler ile Anna, Beacon, Vista Bella, JerseyMac, Princess ve Summerred gibi yazlık çeşitlerdir (**Kaşka, 1997**). Özellikle dışatımda çeşitler bakımından karşılaşılan en büyük sorun, bir yandan söz konusu çeşitlerden yeteri kadar kapama bahçelerin kurulamamasından dolayı talebin karşılanamayışı, öte yandan, son yıllarda bazı ülkeler tarafından talep edilen Gala, Galaxy, Mondial Gala, Fuji, Braeburn, Redchief, Scarlette Spur ve Jonagold vb. çeşitlerin üreticiye tam olarak yansıyamamasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin birçok yaş meyve ve sebze dışatımında olduğu gibi, elma dışatımında da hem ülkelere hem de yıllara göre önemli değişiklikler görülmektedir. Bu değişkenlik yeni pazarlar bulma ve bulunan pazarları elde tutmada devamlılık olmadığını kanıtlar. Türkiye bazı yıllarda İran, İtalya, Arjantin ve Şili'den Golden Delicious, Starking Delicious ve Grany Smith çeşitlerinden dışalım yapmıştır.

VIII.Beş Yıllık kalkınma planında Türkiye'nin elma üretim hedefleri Şekil 1 de gösterilmiştir. Bugünkü durumda, kişi başına 36.6 kg elma düştüğü düşünülürse bu hedeflerde biraz düzeltme yapılması gerekir.

Şekil 1. Elma Üretim Hedefi (VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı)

2.1.2. Elma Yetiştiriciliğinde Alınması Öngörülen Önlemler

Dünyada geniş bir üretim potansiyeline sahip olan elma, ülkemizde de en fazla yetiştiriciliği yapılan meyve türlerinden biridir. Önemli üretici ülkelerle karşılaştırıldığında, üretim bakımından 3. sırada yer aldığımız görülmektedir. Fakat birim alana alınan verim ve dışsatım miktarları bakımından ise, ülkemiz istenen düzeyin çok altında yer almaktadır. Bir yandan üretim ve kalite artışının sağlanması, maliyetlerin azaltılarak karlılığın artırılması, dışsatım oranının artırılması ve kısaca modern elma yetiştiriciliğinin geliştirilmesi için aşağıdaki konular üzerinde durulması yararlı olur:

- İsmine doğru sağlıklı klon anaçlı ve sertifikalı fidan eksikliği,
- Standart çeşitlerden yeteri kadar kapama bahçelerin kurulmamış olması,
- Kredi yetersizliği,
- İç ve dış pazar organizasyonundaki yetersizlik,
- Araştırmacı-Yayımcı-Üretici koordinasyonundaki kopukluğun giderilmesi,
- Önemli üretim bölgelerinde depolama olanaklarının ve modern soğuk depo teknolojilerinin (Kontrollü Atmosfer, Modifiye Atmosfer vb.) bulunmaması veya yetersiz oluşu.

2.2. Armut Yetiştiriciliği

Dünya armut üretimi 17 milyon tonun üzerinde olup bunun % 51'i Çin'de üretilmektedir. Bu ülkeyi sırası ile ABD, İtalya ve İspanya izlemektedir (Çizelge 3). Dünya armut üretiminin %10'u dışsatıma konu olmakta ve dışsatımcı ülkeler bir milyar dolar dolayında gelir elde etmektedir. Türkiye'nin toplam armut ağacı sayısı yaklaşık 12-13 milyon ve üretimi 340-370 bin tondur (Çizelge 4).

Çizelge 3. Toplam Dünya ve Ülkelere Göre Armut Üretim Miktarları

Armut Üretimi (Ton)	Yıllar				
	1999	2000	2001	2002	2003
DÜNYA	15,658,411	16,753,989	16,591,302	17,359,518	17,191,205
Çin	7,859,841	8,525,981	8,896,662	9,432,389	9,422,957
A.B.D.	921,251	861,100	908,810	787,890	837,420
İtalya	809,400	889,800	963,109	923,110	821,675
İspanya	745,200	669,098	673,457	603,200	681,800
Almanya	426,900	648,700	327,000	531,700	373,600
Arjantin	536,549	513,554	585,249	550,000	560,000
Japonya	415,700	392,900	396,400	406,700	365,800
Türkiye	360,000	380,000	360,000	340,000	360,000

Kaynak: FAO, 2003

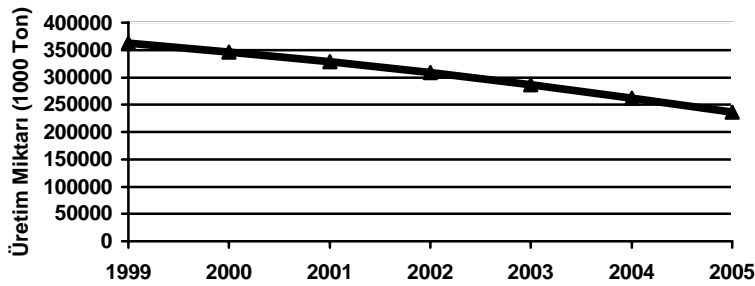
Çizelge 4. Türkiye’de Yıllara Göre Armut Ağaç Sayıları ve Üretim Miktarları

Yıllar	Ağaç Sayısı(Adet)			Üretim (Ton)
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen	Toplam	
1999	10.900.000	2.000.000	12.900.000	360.000
2000	10.800.000	1.950.000	12.750.000	380.000
2001	10.640.000	1.960.000	12.600.000	360.000
2002	10.510.000	1.830.000	12.340.000	340.000
2003	-	-	-	370.000

Kaynak: DİE

Gerek Anadolu’nun armudun gen merkezi oluşu ve gerek Anadolu’nun hemen her yerinde armut yetiştiriciliğine iklim ve toprak koşulları bakımından uygun yörelerin bulunması nedeniyle ülkemizde geniş bir üretim potansiyeli mevcuttur. Ülkemizin fidan üretimi, kamu kuruluşları, özel fidancılar ve çok az miktarda da yetiştiricilerin kendileri tarafından yapılmaktadır. Fidan üretiminde halen resmi gazetede yayımlanarak tescil edilip üretimi öngörülen armut çeşitleri şunlardır: Akça, Ankara, Mustafabey, Hacı Hamza (Malatya), Limon (Malatya), Abbe Fetel, Beurre Bosc, Beurre Hardy, Coscia, Doyenne du Comice, Duchesse d’Angouleme, Passe Crassane, Triumph de Vienne, Williams, William Bovey, Wilder, Beurre Precoce Morettini, Grand Champion, Santa Maria, Beurre Clairgeau ve Marguarita Marillat. Oysa günümüzde daha birçok yeni çeşit çıkmıştır. Bunların da (öncelikle ateş yanıklığına dayanıklı olanları yurda getirilerek denenmelidir. Bursa ,Antalya ve Ankara armut üretiminde ilk üç sırayı alan illerdir.

Şekil 2. Armut Üretim Hedefleri (VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı)

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında armut üretim hedefleri Şekil 2 de gösterilmiştir. Burada gelecek yıllarda armut üretiminin azalacağı görülmektedir. Oysa durumun tersi söz

konusudur. Zira Türkiye pazarlarında armut eksikliği vardır. Bu nedenle önümüzdeki yıllarda bu konuya gereken önem verilmelidir.

2.2.1.Armutlarda, Pazarlama, Dışalım ve Dışsatım

Ülkemizde üretilen armutların hemen tamamı taze olarak, çok az bir kısmı da kurutulmuş olarak tüketilmektedir. Armut dışsatımımızın toplam üretimdeki payı yaklaşık %2 dolayındadır. Ülkemize bazı yıllar Şili, Hollanda ve İspanya'dan armut dışalımını yapmıştır.

2.2.2.Armut Yetiştiriciliğinde Alınması Öngörülen Önlemler

Armut üretiminde yaşanan önemli sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

-Fidan üretiminde sertifikasyon talimatının gerektiği şekilde uygulanmasının sağlanamamış olması,

-Bölgelere göre uygun standart çeşitlerle kurulu kapama bahçelerinin yetersizliği,

-Belirli tohum ve klon anacı damızlık ve üretme kuruluşlarının noksanlığı,

-Bodurlaştırıcı anaçların kullanılmaması ve bu yüzden sık dikimin uygulanmaması,

-İç ve dış Pazar organizasyonundaki yetersizlik,

-Kredi miktarındaki yetersizlik,

-Ateş yanıklığı (*Erwinia amylovora*) üzerinde yapılan çalışmalar sununda mücadele talimatının hazırlanmış olmasına karşın bu hastalığın zararları önemli derecede devam etmektedir.

- Araştırma, yayım ve üretici koordinasyonundaki bozukluklar,

- Derimden tüketiciye kadar olan aşamada muhafaza ve uygun taşıma yetersizliğinden ileri gelen kayıplar.

3.SERT ÇEKİRDEKLİ MEYVELER

Sert çekirdekli türler açısından durum değerlendirildiğinde, özellikle kayısı üretiminde dünyada çok önemli bir yere sahip olduğumuz dikkat çekicidir. Dünya kayısı üretimi 2003 yılı verilerine göre 2.529.259 ton olup, ülkemiz 440.000 ton üretim ile dünyada ilk sırada bulunmaktadır. Türkiye'yi 284.000 ton ile İran ve 142.300 ton ile İspanya izlemektedir.İlkbahar geç donlarından etkilenme durumuna göre, Türkiye dünya toplam kayısı üretiminin, yıllara göre, yaklaşık % 15-21'ini karşılamaktadır(Çizelge 5).

Sert çekirdekli türlerden erikte, dünya üretimi 2003 yılı verilerine göre 10.109.515 ton olup, ülkemiz 205.000 ton üretimle 7. sıradadır. Dünyada en önemli erik üreticisi ülkeler Çin, Romanya ve ABD'dir (Çizelge 5).

Dünya kiraz üretimi 2003 yılında 1.872.436 ton, vişne üretimi ise 1.054.894 ton olarak gerçekleşmiştir. Kiraz üretimi açısından 255.000 ton ile Türkiye en büyük üretici ülke durumundadır. Kiraz üretiminde ülkemizi 220.000 ton ile İran ve 215.000 tonla ABD izlemektedir. Vişne üretimi bakımından ise 140.000 ton ile Türkiye,Rusya Federasyonu (201.000 ton) ve Polonya'dan (191.127 ton) sonra üçüncü sırada bulunmaktadır. Ülkemizi 102.780 ton üretimle ABD izlemektedir (Çizelge 5).

Dünya toplam badem üretimi 2003 yılı verilerine göre 1.679.444 ton olup en önemli üretici ülkeler sırasıyla ABD (741.440 ton), İspanya (197.300 ton) ve Suriye'dir (139.010 ton). Ülkemiz ise 38.000 ton badem üretimi ile dünyada 8. sırada bulunmaktadır. Dünya ceviz üretimi 2003 yılında 1.446.498 ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye 125.000 ton üretimle Çin (360.000 ton), ABD (294.000 ton) ve İran'dan (160.000 ton) sonra 4. sırada bulunmaktadır (Çizelge 5).

Üzümsü meyvelerden çilek üretimi, 2003 yılı verilerine göre dünyada 3.198.689 ton olarak gerçekleşmiştir. En önemli çilek üreticisi ülkeler, sırasıyla, 944.740 ton ile ABD, 262.500 ton ile İspanya ve 209.938 ton ile Kore'dir. Türkiye 145.000 ton üretimle 7. sırada

yer almaktadır (Çizelge 5). Kivide dünya üretimi 995.517 ton olarak gerçekleşmiştir. En önemli üretici ülkeler İtalya, Yeni Zelanda ve Şili'dir. Devlet İstatistik Enstitüsü kayıtlarına göre, ülkemizin kivi üretimi 2.350 ton, ahududu üretimi 1.840 ton olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2003a).

3.1. Dünyada ve Türkiye'de Sert Çekirdekli Meyve Üretimindeki Artışlar

İstatistiksel veriler üzerinde yapılan değerlendirmelere göre 1996-2003 yılları arasında dünya kayısı üretimi 2.486.985 ton ile 2.779.235 ton arasında değişim göstermiştir. Genel olarak iklime, özellikle de ilkbahar geç donlarına bağlı olarak büyük dalgalanmalar gösteren kayısı üretiminin bu dönem içerisinde en fazla olduğu yıl 2000 yılı, en az olduğu yıl ise 2002 olmuştur. Bu dönem içerisinde dünya kayısı üretiminde artık sürekli bir artış söz konusu olmayıp stabil bir durum görülmektedir. Buna karşılık yıllar arasında dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Dünya üretimine benzer şekilde ülkemizin kayısı üretimi de artık sürekli bir artış göstermemekte özellikle, ilkbahar geç donlarına bağlı olan dalgalanmalar görülmektedir. Bu dönem içerisinde ülkemizde kayısı üretiminin en fazla olduğu yıl 579.000 ton ile 2000 yılı ve en az olduğu yıl ise 241.000 ton ile 1996 yılı olmuştur (Çizelge 5).

Yukarıda belirtilen sürede dünya erik üretiminde düzenli denebilecek bir artış görülmektedir. 1996 yılında 8.241.000 ton olan dünya erik üretimi %22.7 lik artışla 2003 yılında 10.109.515 tona yükselmiştir. Bu dönem içerisinde en önemli erik üreticisi ülke durumundaki Çin'de % 71.3, Romanya'da % 37.2, Almanya'da %41.5 ve Türkiye'de % 5.1 oranında artış belirlenirken, ABD'de %16 ve Sırbistan-Karadağ'da %6.7 oranında azalma meydana gelmiştir (Çizelge 5).

Kirazda dünya üretimi 1996-2003 arasındaki dönemde büyük değişiklikler göstermemiştir. Kiraz üretimi 1996 yılında 1.808.042 tondan 2003 yılında 1.872.436 tona yükselmiştir. Bu dönem içerisinde kiraz üretimindeki artış oranı Türkiye'de %27.5, İran'da %27, ABD'de %54.7 olarak saptanmıştır. Buna karşılık Almanya'da %13.3 ve İtalya'da %26.6 oranında azalma olmuştur. Vişne üretimi de, kirazda olduğu gibi, bu dönem içerisinde önemli değişiklikler göstermemiştir. 1996 yılında 1.002.183 ton olan üretim 2003 yılında 1.054.894 tona yükselmiştir. Bu dönem içinde Rusya Federasyonunda %11.7, Polonya'da %27.9 ve Türkiye'de %27.3 oranında artış olurken, ABD'de %16.6 ve Almanya'da %15.5 oranında azalma gerçekleşmiştir (Çizelge 5).

Dünya badem üretiminde 1996-2003 yılları arasında sürekli bir artış görülmektedir. Dünya badem üretimi 1996 yılında 1.269.334 ton iken %32.3 artışla 1.679.444 tona yükselmiştir. Dünya üretimindeki artışa paralel olarak en önemli üretici olan ABD'de üretim artışı %92.2 oranında gerçekleşmiştir. ABD'nin yanı sıra Fas'ta %110.7, Suriye'de %152.7, İtalya'da %8.6 ve İran'da %15.2 oranında artış olmuştur. Buna karşılık İspanya ve Türkiye'de üretim bakımından bir dalgalanma görülmekle birlikte, sırasıyla %18.6 ve %11.6 oranında azalma meydana gelmiştir.

Ceviz üretimi bakımından 1996-2003 yılları arasında dünyada sürekli bir artış söz konusudur. 1996 yılında 1.088.704 ton olan üretim 2003 yılında 1.446.498 tona yükselmiştir. Bu dönemdeki artış oranı %32.9 olmuştur. Ceviz üretiminde bu dönemde meydana gelen artış Çin'de %51.3, ABD'de %55.8, İran'da %41.4 ve Türkiye'de %8.7 olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 5).

Dünya çilek üretimi 1996-2003 yılları arasında %16.5'lik artışla 2.745.302 tondan 3.198.689 tona yükselmiştir. Bu dönem içerisinde çilek üretim artışı ABD'de %28.1, İspanya'da %14.4, Kore'de %23.4, Meksika'da %26.1 ve Türkiye'de %35.5 oranında olmuştur. Dünyada Ahududu üretimi 1996-2003 yılları arasında %19.6 oranında artışla 321.291 tondan 384.110 tona çıkmıştır. Kivi üretimi de bu dönemde %4.2'lik artışla 954.972 tondan 995.517 tona yükselmiştir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Dünyada önemli meyve üreticisi ülkeler ve üretim miktarları (000 ton) (FAO, 2004)

Ülkeler	2000			2002			2003		
	Kayısı	Erik	Kiraz	Kayısı	Erik	Kiraz	Kayısı	Erik	Kiraz
İspanya	142	-	112	119	-	112	142	-	93
Pakistan	125	-	-	125	-	-	125	-	-
İran	125	-	216	284	-	220	284	-	220
Fransa	138	203	-	171	253	-	111	246	-
İtalya	201	-	146	200	-	125	108	-	100
Yunanistan	82	-	-	74	-	-	75	-	-
Çin	-	3.941	-	-	4.397	-	-	4.234	-
ABD	-	819	185	-	667	164	-	725	215
Romanya	-	549	73	-	220	66	-	909	98
Sırbis.-Kar.	-	362	-	-	205	-	-	577	-
Almanya	-	440	169	-	424	110	-	478	135
Rusya Fed.	-	-	73	-	-	105	-	-	90
Türkiye	579	195	230	315	200	210	440	205	255
Dünya	2.779	9.064	1.903	2.486	9.004	1.746	2.529	10.109	1.872

Çizelge 5'in devamı

Ülkeler	2000			2002			2003		
	Vişne	Badem	Ceviz	Vişne	Badem	Ceviz	Vişne	Badem	Ceviz
ABD	127	533	216	28	800	255	102	741	294
İran	48	89	130	50	107	178	50	105	160
Rusya Fed.	170	-	-	210	-	-	201	-	-
Polonya	139	-	-	173	-	-	191	-	-
Sırbis.-Kar.	58	-	-	49	-	-	86	-	-
Almanya	106	-	-	65	-	-	95	-	-
İspanya	-	225	-	-	299	-	-	197	-
İtalya	-	104	-	-	104	-	-	91	-
Suriye	-	62	-	-	139	-	-	139	-
Monaco	-	65	-	-	82	-	-	70	-
Ukrayna	-	-	49	-	-	57	-	-	58
Romanya	-	-	31	-	-	37	-	-	50
Çin	-	-	309	-	-	343	-	-	360
Hindistan	-	-	31	-	-	30	-	-	31
Türkiye	106	47	116	100	45	120	140	38	125
Dünya	937	1.469	1.242	855	1.876	1.379	1.054	1.679	1.446

Çizelge 5'in devamı

Ülkeler	2000			2002			2003		
	Çilek	Ahududu	Kivi	Çilek	Ahududu	Kivi	Çilek	Ahududu	Kivi
ABD	862	51	-	855	52	-	944	50	-
İspanya	344	-	-	328	-	-	262	-	-
Japonya	205	-	44	210	-	46	208	-	46
Rusya Fed.	-	102	-	-	105	-	-	108	-
Polonya	-	39.	-	-	44	-	-	42	-
Sırbis.-Kar.	-	56	-	-	94	-	-	79	-
Almanya	-	33	-	-	29	-	-	20	-
Kanada	-	16	-	-	14	-	-	14	-

İtalya	195	-	345	150	-	379	154	-	364
Y. Zelanda	-	-	261	-	-	248	-	-	260
Kore	180	-	-	209	-	-	209	-	-
Fransa	-	-	83	-	-	73	-	-	73
Meksika	141	-	-	142	-	-	150	-	-
Şili	-	-	115	-	-	128	-	-	125
Yunanistan	-	-	73	-	-	40	-	-	40
Türkiye	130	-	-	145	-	-	145	-	-
Dünya	3.252	378	1.20	3.200	411	1.004	3.198	384	995

3.2. Sert Çekirdekli Meyveler Yetiştiriciliğinde Verimlilik

Tarım sektörünün öteki üretim dallarında olduğu gibi, meyvecilikte de sınırlı olan kaynaklardan, en yüksek düzeyde verim ve kaliteyi elde etmek amacıyla yararlanmak esas hedeftir. Önceki bölümde de açıklandığı üzere meyve üretimimiz sürekli bir artış trendi içerisinde. Toplam üretimde görülen bu artışta üretim alanındaki genişleme ile birlikte, birim alandan elde edilen ürün miktarındaki iyileşmenin de büyük etkisi olmuştur. Bununla birlikte, günümüzde bazı yumuşak ve sert çekirdekli meyve türlerinden hektardan elde edilen ürün bakımından, dünya ortalamasının üzerinde olmamıza karşın, meyveciliği ileri olan ülkelerin bazısının gerisinde bulunmaktayız.

Ülkemizde kayısıda hektardan kaldırılan ürün bakımından dünya ortalamasından daha iyi durumda olmamıza karşın önemli kayısı üreticisi ülkelerle karşılaştırıldığında verim açısından gerilerde olduğumuz söylenebilir. Erik üretiminde verim durumu dünya ortalamasının oldukça üzerinde olup genel olarak birçok üretici ülkeden daha yüksek verimliliğe sahip olduğumuz görülmektedir. Kiraz açısından ise verim durumumuz önemli kiraz üreticisi ülkeler içerisinde en iyi durumdadır. Badem üretimimiz İspanya, İtalya ve İran gibi ülkelere göre daha düşük olmasına karşın verim durumumuz bu ülkelerden daha iyidir. Önemli badem üreticisi ülkeler içerisinde en yüksek verime sahip ülke ABD'dir. Ceviz ve çilekte birim alandaki verim değerlerimiz dünya ortalamasının altındadır. Cevizde hektara verim Romanya'da 25.2 ton ve ABD'de 3.6 ton iken ülkemizde 2.1 ton dolayındadır.. Çilekte de dünya ortalaması 15.1 ton, ABD'de 47.9 ton ve İspanya'da 31.6 ton olmasına karşın Türkiye'de 12.1 ton dolayında bulunmaktadır (Çizelge 6; FAO, 2004).

Çizelge 6. Önemli Üretici Ülkelerde Bazı Meyve Türlerinde Hektara Verimler (ton) (FAO, 2004).

	Kayısı	Erik	Kiraz	Vişne	Badem	Ceviz	Çilek
İspanya	6.3	-	2.8	-	0.3	-	31.6
Fransa	7.4	12.3	-	-	-	-	-
İtalya	6.3	-	3.5	-	1.1	-	24.8
Yunanistan	15.9	-	-	-	-	-	-
Pakistan	9.6	-	-	-	-	-	-
İran	8.9	-	8.6	5.6	0.9	2.7	-
ABD	-	15.9	7.0	6.8	3.5	3.6	47.9
Çin	-	2.9	-	-	-	2.0	-

Romanya	-	9.6	10.0	-	-	25.2	-
Almanya	-	7.0	4.1	7.1	-	-	-
Sırbistan-Karadağ	-	16.9	-	2.6	-	-	-
Rusya Federasyonu	-	-	3.5	3.2	-	-	-
Polonya	-	-	-	5.1	-	-	-
TÜRKİYE	6.9	11.2	10.0	10.6	2.1	2.1	12.1
Dünya	6.3	3.9	5.0	4.5	1.0	2.3	15.1

3.3. Türkiye'nin Sert Çekirdekli Meyveler Dışsatımı

Ülkemizin dış ticaret geliriyle ilgili veriler incelendiğinde, 2003 yılı toplam dış satımımızın 47.891.759.000 dolar olduğu, bunun içinde tarımsal ürünlerin 6.086.113.000 dolar ve bahçe bitkilerinden sağlanan gelirin ise 2.662.727.000 dolar olduğu belirlenmiştir. Bahçe bitkileri içerisinde de meyve ürünleri en büyük paya sahiptir. Genel dışsatım içerisinde 2003 yılı itibariyle bahçe bitkilerinin katkısı %5.56 olarak hesaplanmıştır (Anonim, 2004a)

Çizelge 7. Bazı Meyve Türlerinin Ülkeler ve Yıllara Göre Dışsatım Miktarları (Ton: FAO, 2004)

KAYISI (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	177.890	Dünya	158.556	Dünya	181.594	Dünya	180.274
Türkiye	586	Türkiye	2.254	Türkiye	3.689	Türkiye	4.600
İspanya	66.508	İspanya	62.979	İspanya	52.209	Fransa	55.722
Fransa	45.641	Fransa	23.436	Fransa	38.462	İspanya	38.570
İtalya	17.095	İtalya	12.984	İtalya	15.310	İtalya	17.759
Suriye	9.000	ABD	6.778	Yunanistan	12.317	ABD	8.087
Yunanistan	5.472	Suriye	6.655	Suriye	10.983	G. Afrika	5.556
Macaristan	5.059	G. Afrika	4.939	Hollanda	4.676	Hollanda	3.884

ERİK (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	349.466	Dünya	332.697	Dünya	376.002	Dünya	418.356
Türkiye	2.144	Türkiye	2.009	Türkiye	2.340	Türkiye	4.595
ABD	69.931	ABD	56.955	ABD	65.698	Şili	75.887
Şili	63.503	Şili	55.769	Şili	59.274	ABD	67.592
İtalya	41.116	İspanya	42.902	İspanya	58.828	İspanya	55.397
Fransa	24.404	G. Afrika	28.943	G. Afrika	32.238	G. Afrika	36.395
G. Afrika	20.127	İtalya	27.079	İtalya	27.391	Fransa	27.305
Macaristan	10.986	Fransa	18.688	Fransa	23.990	İtalya	25.787
Hollanda	8.601	Hollanda	13.958	Hollanda	11.332	Hollanda	14.976

KİRAZ (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	112.579	Dünya	105.487	Dünya	145.523	Dünya	150.470
Türkiye	15.888	Türkiye	8.731	Türkiye	11.940	Türkiye	19.042
ABD	26.556	ABD	30.593	ABD	36.502	ABD	33.359
İtalya	13.060	İtalya	11.208	İspanya	13.623	Şili	12.787
İspanya	8.617	İspanya	9.379	İtalya	11.295	Suriye	12.723
Fransa	8.482	Suriye	6.188	Suriye	9.108	İspanya	11.465
Suriye	8.000	Şili	5.546	Fransa	7,677	Avusturya	10.229
Şili	6.809	Çek Cum.	5.330	Polonya	6,462	Fransa	8.953
Yunanistan	5.008	Yunanistan	5.047	Avusturya	5,153	İtalya	5.721

VİŞNE (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	52,600	Dünya	57,782	Dünya	42,788	Dünya	29,290

Türkiye	0	Türkiye	0	Türkiye	0	Türkiye	100
Macaristan	23,831	Macaristan	22,525	Macaristan	16,946	Macaristan	16,095
Polonya	11,279	Polonya	20,538	ABD	6,369	ABD	3,170
ABD	6,484	ABD	7,628	Almanya	3,967	Sırbistan	2,402
Belçika-Lük	2,463	Almanya	3,169	Özbekistan	3,159	Almanya	1,746
Çek Cum.	2,183	İtalya	911	Polonya	2,788	Danimarka	1,095
Almanya	956	Avusturya	789	Fransa	2,405	Avusturya	1,053
				Avusturya	2,019	Fransa	1,070

BADEM

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	33,750	Dünya	36,753	Dünya	68,492	Dünya	77,777
Türkiye	202	Türkiye	177	Türkiye	46	Türkiye	19
ABD	22,063	ABD	22,531	ABD	42,340	ABD	51,167
İran	3,600	Afganistan	3,300	Honkong	6,805	Suriye	3,987
Afganistan	1,751	Avustralya	2,795	Portekiz	1,992	Portekiz	2,849
Portekiz	1,065	İspanya	1,743	İspanya	1,766	İspanya	2,629
Gürcistan	700	Portekiz	1,064	İsviçre	1,350	Honkong	2,339
İtalya	555	İran	828	İran	810	Avustralya	2,184
Bulgaristan	430	Gürcistan	800	Gürcistan	800		

CEVİZ

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	82,570	Dünya	86,528	Dünya	104,526	Dünya	102,578
Türkiye	62	Türkiye	13	Türkiye	6	Türkiye	1
ABD	58,056	ABD	42,844	ABD	50,612	ABD	48,061
Fransa	8,972	Rusya Fed.	17,000	Meksika	20,304	Mexica	18,344
Şili	3,121	Fransa	13,333	Fransa	16,852	Fransa	16,486
Bulgaristan	3,115	Şili	2,929	Şili	3,631	Şili	3,904
Peru	1,951	Bulgaristan	2,544	Çin	1,875	Ukrayna	2,620
Çin	1,606	Peru	1,055	İtalya	1,369	Belçika	1,965
Moldova	1,221			Almanya	1,282	Çin	1,811

KİVİ (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	741,714	Dünya	765,910	Dünya	768,305	Dünya	710,168
Türkiye	11	Türkiye	12	Türkiye	18	Türkiye	12
İtalya	218,856	Y. Zelanda	230,623	İtalya	273,194	İtalya	238,940
Y. Zelandada	213,266	İtalya	194,337	Y. Zelandada	249,509	Y. Zelandada	231,259
Şili	119,903	Şili	141,309	Şili	112,603	Şili	117,463
Belçika-Lük	77,859	Belçika-Lux	89,503	Yunanistan	31,230	Fransa	29,233
Yunanistan	29,187	Yunanistan	25,342	Fransa	24,936	Hollanda	25,772
Hollanda	26,690	Fransa	23,532	ABD	12,249	Yunanistan	15,318
Fransa	22,157	ABD	14,766	İspanya	990	ABD	10,542

Çizelge 8. Bazı Meyve Türlerinin Ülkeler ve Yıllara Göre Dışalım Miktarları (Ton)

KAYISI (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	173,691	Dünya	156,047	Dünya	174,352	Dünya	182,224
Türkiye	1	Türkiye	11	Türkiye	51	Türkiye	0
Almanya	44,263	Almanya	31,797	Almanya	47,782	Almanya	40,237
İtalya	31,800	İtalya	24,011	İtalya	27,782	İtalya	24,027
Fransa	16,031	Fransa	22,220	Fransa	14,371	Suudi Arab	15,587
Avusturya	13,108	Rusya Fed.	11,492	Avustralya	10,718	Rusya Fed	13,789
İsviçre	12,007	İsviçre	8,866	Rusya Fed	10,215	Fransa	12,097
Suudi Arab	11,384	Suudi Arab	7,526	İsviçre	9,322	Avusturya	10,023
İngiltere	5,494	İngiltere	7,108	İngiltere	8,425	İsviçre	9,456

ERİK (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
---------	------	---------	------	---------	------	---------	------

Dünya	368,992	Dünya	338,555	Dünya	394,012	Dünya	509,340
Türkiye	14	Türkiye	126	Türkiye	68	Türkiye	5
İngiltere	52,242	Almanya	52,780	İngiltere	84,712	İngiltere	147,775
Almanya	52,232	İngiltere	48,124	Almanya	41,060	Almanya	46,478
Brezilya	33,931	Brezilya	26,097	Kanada	24,460	ABD	34,113
Kanada	25,260	Kanada	23,915	ABD	23,543	Kanada	29,500
Çin	25,061	Hollanda	20,959	Hong Kong	20,859	Hong Kong	29,090
ABD	20,715	Hong Kong	20,326	Çin	20,451	Hollanda	25,301
Hong Kong	15,031	Belçika-Lük	15,970	Belçika	20,126	Belçika	20,287

KIRAZ (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	112,694	Dünya	106,297	Dünya	136,739	Dünya	145,256
Türkiye	3	Türkiye	39	Türkiye	0	Türkiye	16
Almanya	29,075	Almanya	22,152	Almanya	26,132	Almanya	20,488
Japonya	11,336	İngiltere	11,427	Japonya	16,716	İngiltere	15,698
İngiltere	10,051	Çin	7,833	İngiltere	14,621	Japonya	10,462
Hollanda	9,796	Hollanda	7,709	Çin	9,219	Avusturya	11,152
Suudi Arab	6,604	Fransa	5,076	Kanada	7,700	Kanada	9,236
Kanada	5,105	Honkong	4,880	Avusturya	7,012	Çin	9,088
Belçika-Lük	4,604	Belçika-Lük	4,174	Hollanda	6,093	Hollanda	8,107

VIŞNE (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	48,466	Dünya	51,378	Dünya	47,266	Dünya	36,346
Türkiye	0	Türkiye	0	Türkiye	0	Türkiye	0
Almanya	31,355	Almanya	35,413	Almanya	30,077	Almanya	23,462
İngiltere	3,943	Hollanda	4,334	Hollanda	5,449	Belçika	2,336
Hollanda	3,695	Danimarka	3,629	Avusturya	4,793	Hollanda	2,644
Belçika-Lük	3,044	Avustralya	3,490	Belçika	2,078	Avusturya	2,442
Avusturya	2,296	Belçika-Lük	2,718	Fransa	1,299	Fransa	1,476

BADEM

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	27,435	Dünya	31,485	Dünya	57,730	Dünya	60,160
Türkiye	157	Türkiye	185	Türkiye	1,279	Türkiye	30
Hindistan	11,648	Hindistan	16,777	Hong Kong	7,839	Hindistan	19,089
İspanya	3,147	İspanya	2,734	Pakistan	7,516	Hong Kong	9,716
Pakistan	1,715	Almanya	1,427	İspanya	3,034	Pakistan	8,420
İtalya	1,455	Pakistan	1,294	Çin	2,731	Lübnan	4,169
Fransa	1,291	Suudi Arab	1,157	Fransa	1,223	İspanya	3,293
Almanya	1,286						

CEVİZ

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	70,136	Dünya	68,862	Dünya	88,016	Dünya	94,254
Türkiye	1,002	Türkiye	1,466	Türkiye	4,200	Türkiye	3,190
Almanya	15,057	Almanya	16,228	İspanya	20,547	İspanya	27,720
İspanya	14,800	İspanya	13,418	Almanya	12,160	Almanya	12,078
İtalya	13,380	İtalya	11,135	İtalya	10,027	Meksika	11,217
Brezilya	3,691	Brezilya	2,895	Meksika	9,678	İtalya	10,754
Hollanda	3,191	Rusya Fed.	2,856	Rusya Fed	4,368	Hollanda	3,584
		İngiltere	2,163	Hollanda	3,314	Rusya Fed	2,022

KIVI (Sofralık)

ÜLKELER	1996	ÜLKELER	1998	ÜLKELER	2000	ÜLKELER	2002
Dünya	635,590	Dünya	698,311	Dünya	728,459	Dünya	738,586
Türkiye	1,752	Türkiye	929	Türkiye	1,453	Türkiye	3,022
Almanya	112,211	Belçika-Lük	103,934	Almanya	104,391	Belçika	96,774

Belçika-Lük	91,482	Almanya	83,719	Belçika	96,286	Almanya	89,893
İspanya	56,266	İspanya	65,683	İspanya	74,231	İspanya	86,478
Japonya	46,699	ABD	45,417	ABD	51,832	Japonya	48,311
ABD	46,531	Japonya	42,537	Japonya	41,531	ABD	42,879
Hollanda	33,524	Hollanda	38,772	Hollanda	33,298	İtalya	40,932
İtalya	23,241	İtalya	37,623	İngiltere	29,432	Hollanda	38,552

Kayııda en büyük üretici ülke olmamıza karşın, sofralık kayısı dışsattımımız yok denecek kadar azdır. Dünyada 2002 yılı verilerine göre yaklaşık 180.000 ton sofralık kayısı dışsattımı gerçekleşmiş olmasına karşın, ülkemizin bunun içindeki payı 4.600 ton dolayındadır. Bu da yaklaşık %2.6 gibi oldukça düşük bir orana karşılık gelmektedir. Buna karşılık toplam dışsattım içerisinde Fransa'nın payı %30.9 ve İspanya'nın payı ise %21.4'tür. Aynı durum erik için de geçerli olup yaklaşık 418.000 tonluk dünya dışsattımı içinde Türkiye 4.600 ton ile yaklaşık %1'lik paya sahiptir. Son 15 yıl içinde Akdeniz kıyı kesiminde Ninfa, P.de Tirinthe, Katy, Castelbrite, Palstein vb. yabancı ve A.Yıldız'ın Alata'da elde ettiği melez çeşitler ve C.Durğaç'ın Hatay'da selekte ettiği genotiplerle sofralık kayısı üretimimiz hızla artmıştır. Üretilen bu kayısılar şimdilik iç tüketimde kullanılmaktadır. Ancak önümüzdeki birkaç yıl içinde artan üretimin dış satıma gideceği kuşkusuzdur.

Kiraz dışsattımımız son yıllarda büyük bir atılım göstermiştir. Kirazda en önemli dışsattımcı ülke 33.000 ton ile ABD'dir. Bu ülkeyi yaklaşık 19.000 ton ile Türkiye izlemektedir. Türkiye'nin toplam dünya dışsattımı içindeki payı yaklaşık %12.7'dir. Bu artış nedeni, yetiştiricilerin sulama, gübreleme, budama, hastalık ve zararlılarla savaşım vb. konularında bilinçlenmeleri ve dışsattıma gidecek kiraz çeşidi olarak 0900 Ziraat'e ağırlık vermeleridir. Böylece Avrupa'da Türk kirazı bir marka olmuştur. Önümüzdeki yıllarda bu dışsattım miktarları, yapılan olumlu çalışmalar devam ettiği sürece, mutlaka artacaktır. Vişne ve ceviz gibi ürünlerde ülkemiz önemli üretici ülkeler arasında olmasına karşın dışsattım hemen hiç yapılmamaktadır.

Dünya sert kabuklu meyve türleri ticaretinde en büyük pay (yaklaşık %38) bademde olmasına karşın Türkiye bu paydan yararlanamamaktadır (Çizelge 7).

Dünyada meyve dışalım durumu incelenecek olursa, en önemli dışalımçı ülkeler genelde Avrupa'da bulunmaktadır (Çizelge 8). Kayııda en önemli dışalımçı ülkeler Almanya, İtalya, Suudi Arabistan, Rusya Federasyonu, Fransa, Avusturya ve İsviçre olup bu ülkelerin toplam dışalım içindeki payı yaklaşık %68.7'dir. Erikte de toplam dışalımın yaklaşık %65.3'lük kısmını İngiltere, ABD, Almanya, Kanada, Hong Kong, Hollanda ve Belçika yapmaktadır. Kirazda en önemli dışalımçı ülkeler Almanya, İngiltere, Japonya, Avusturya, Kanada, Çin ve Hollanda olup toplam 145.000 ton dışalımın yaklaşık 84.000 tonluk (%58) kısmını yapmaktadırlar. Vişnede ise Almanya toplam dışalımın yaklaşık %65.6'lık kısmını tek başına yaparak en önemli dışalımçı durumda bulunmaktadır (Çizelge 8).

Badem dışsattımını en fazla yapan ülkeler Hindistan, Hong Kong, Pakistan, Lübnan ve İspanya olup toplam dışsattımın yaklaşık %74.3'lük kısmını bu ülkeler yapmaktadır. Cevizde ülkemiz önemli üretici ülkeler arasında bulunmasına karşın yaklaşık 3.000 ton dışalım yapmaktadır. En önemli ceviz dışalımını yapan ülkeler İspanya, Almanya, Meksika, İtalya, Hollanda, Rusya Federasyonu ve Türkiye olup toplam dışalımın %74.9'luk kısmını yapmaktadırlar. Öteki meyve türlerinde olduğu gibi kivi de en önemli dışalım yapan ülkeler genelde Avrupa'da bulunmaktadır. Dünyada kivi dışalımının yaklaşık %60.1'ini Belçika, Almanya, İspanya, Japonya, ABD, İtalya ve Hollanda yapmaktadır. Türkiye yaklaşık 3.000 ton kivi dışalımını yapmaktadır (Çizelge 8).

3.4 Türkiye'nin Gelecekteki Sert Çekirdekli Meyve Üretim ve Tüketim Hedefleri

Ülkemizin 2000 yılı sayımı sonundaki nüfusu 67.804.000 olarak belirlenmiştir (**Anonim, 2003b**). Ülkemiz toplam meyve üretimi, 2001 verilerine göre, 13.078.486 ton olarak bildirilmektedir (**Anonim, 2003a**). Ülkemizin kişi başına meyve üretimi yaklaşık 190 kg'dır. Bu haliyle çoğu ülkeden bile daha fazla kişi başına meyve üretimi söz konusudur. Ülkemizin gelecekte bu durumu koruyabilmesi için acil ve önemli önlemlere gereksinim vardır. Bu amaçla ağaç başına meyve veriminin artırılması ve modern meyve yetiştirme tekniklerine göre üretim alanlarının genişletilmesiyle ilgili önlemlerin alınması gereklidir.

Üç yanı denizlerle çevrili olan ve Asya ile Avrupa arasında bir geçit oluşturan ülkemiz, fındık, kayısı, incir, ayva vb. meyve türlerinde dünya liderliğini sürdürmektedir. Öteki meyve türlerinde de (elma, şeftali, erik, badem, antepfıstığı, ceviz) ülkemiz üretim değeri bakımından dünya'da ilk 5 ülke arasında yer almaktadır. Cumhuriyetimizin kuruluşundan bugüne kadar meyve yetiştiriciliğinde çok önemli gelişmeler olmuştur. Birçok meyve türünde üretim artmış, kişi başına düşen meyve miktarları, hızla artan nüfusumuza karşın, büyük miktarlara ulaşmıştır. Çağdaş üretim teknikleri, yüksek verimli ve kaliteli yeni çeşitler ülkemize girmiştir. Ülkemizin farklı bölgelerinde açılan Ziraat Fakültelerine ait Bahçe Bitkileri bölümleri ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Araştırma Enstitüleri, bölgelerindeki meyveler üzerinde önemli araştırmalar yapmışlardır.

Ülkemiz Dünya'da meyve üretimi açısından tüketimini karşılayan, yani kendine yeterli sayılan ender ülkelerden biridir. Ancak, sahip olduğu meyve yetiştirme potansiyelini gereği gibi kullanamamaktadır. Bununla birlikte ülkemizde hızlı bir nüfus artışı yaşanmaktadır. Nitekim, gelecek 20 yıl içerisinde nüfusumuzda yaklaşık 20.000.000 luk (yaklaşık %30'luk) bir yükselme beklenmektedir. 2020 yılında da Türkiye'nin meyvecilikte kendine yeterliliğini koruyabilmesi ve önemli dışsatımcı bir ülke olabilmesi için üretimini artırması gerektiği açıkça görülmektedir. Bu nedenle, ülkemizde meyve yetiştiriciliğinin temel sorunlarına özellikle üretim artışı ve dışsatıma yönelik tüm plan ve projeler yaşamsal önem taşımaktadır. Üretim ve dışsatım artışının düzenli ve sistemli olabilmesi için birtakım sosyoekonomik, kültürel ve teknik önlemler yerinde ve zamanında alınmalıdır. Bu önlemler aşağıda özetlenmiştir.

3.4.1. Verimlilikle İlgili Önlemler

FAO kayıtları incelendiğinde, Türkiye kayısı, kiraz, erik, vişne, badem, ceviz, çilek ve kivi gibi meyve türlerinde birim alandan alınan ürün miktarı bakımından dünya ortalamasının biraz üzerinde değerler göstermekte ancak birçok Avrupa ülkesinin gerisinde bulunmaktadır. Ekolojik koşullarımız göz önüne alındığında mevcut durumun yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, alınacak bütün önlemlerde ilk başta verimlilik faktörü dikkate alınmalıdır. Bu önlemler aşağıda başlıklar halinde verilmiştir.

-Bölgelere ve dışsatıma yönelik uygun tür ve çeşit seçimi: Ülkemiz farklı tarım bölgelerine sahiptir. Verimlilikte en önemli parametrelerden birisi bölgelere uygun tür ve çeşit seçimidir. Bölgelere yönelik yapılacak tür ve çeşit seçiminde öncelikle iç ve dış pazarın istekleri göz önüne alınmalıdır. Gerek iç ve gerek dış pazar gereksinimi karşılamak amacıyla yapılacak üretim planlamasında hangi tür ve çeşitlerin ne miktarlarda üretileceğinin ve bu amaçla kullanılacak alanların daha önceden belirlenmesi de oldukça önemli bir konudur. Ülkemizde en büyük ihmalin bu konuda yapıldığı görülmektedir. Oysa, özellikle Avrupa Topluluğu ülkelerinde, üretim, tüketim ve satışta sorun olan türlerde üretim alanlarının daraltılmasıyla ilgili bazı adımlar atıldığı dikkati çekmektedir. Bu amaçla, kullanılacak çeşitlerin iç ve dış pazarlarda sürekli aranan ve arzu edilen çeşitler olmasına özen gösterilmelidir. Aksi halde, satışında sorun bulunan çeşitlerin üretimi boş yere yükseltilmiş ve üreticinin sorunu daha da artırılmış olacaktır. Ayrıca özellikle Akdeniz gibi rakımı düşük kıyı bölgelerde ilk turfanda ve Orta ve Doğu Anadolu Bölgesi gibi rakımı yüksek bölgelerde son turfanda meyve yetiştiriciliğine önem verilerek yetiştirme mevsiminin uzatılması için gerekli

önlemler alınmalıdır. Bunun yanı sıra mevcut yerel çeşitlerimiz içerisinde dünya pazarlarında tutulabilecek çeşitlerin de gözardı edilmemesi ve bunların dünyaya tanıtılması için gerekli çalışmaların yapılması yerinde olur.

-Arazi büyüklüğü: Ülkemiz meyveciliğinin önündeki en önemli sorunlardan birisi yıllara bağlı olarak arazi büyüklüğünde meydana gelen azalmalardır. Meyvecilikte verimlilikte başka bir önemli faktör de işletme başına düşen arazi büyüklüğüdür. Bu nedenle ülkemizde acilen miras yoluyla sürekli küçülen işletmelerde, gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu sayede işletmelerde girdi maliyetleri azalacak ve teknolojik gelişmelere daha hızlı ve daha fazla yer verilecektir. Bölgelere göre optimal arazi büyüklüğünün belirlenmesi gereklidir.

-Yoğun yetiştiricilik ve anaç kullanımı: Meyvecilikte önemli sorunlarımızdan birisi de standart olmayan anaçlarla üretim yapılmasıdır. Son yıllarda bodur anaç kullanımı konusunda (başta elma ve kiraz olmak üzere) sevindirici gelişmeler yaşanmış olmakla birlikte bunlar yeterli düzeye ulaşamamıştır. Yetiştiricilik ve üretimde standartlaşmayı sağlayan ve özellikle bodur gelişme gösteren ve vejetatif olarak çoğaltılabilen anaçlarla yapılacak araştırma sonuçları dikkate alınarak bunların kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

-Dikim sistemleri : Ülkemizin birçok bölgesinde hala klasik dikim sistemleriyle yetiştiricilik yapılmaktadır. Bu durum verimliliği önemli ölçüde azaltmaktadır. Ülkemizde eskiden beri kullanılan geniş aralık ve mesafelerle kurulan bahçelerdeki klasik dikim sistemlerinin yerine, bodur anaç kullanımının artmasına paralel olarak birim alandaki verimin önemli düzeylerde artmasını sağlayan, yoğun dikim sistemlerine geçiş hızlandırılmalıdır. Öte yandan, bodur anaç kullanımının yaygınlaştırılmasıyla farklı ekolojik koşullara uygun terbiye sistemleri de uygulanmalıdır.

-Sulama sistemleri, gübreleme ve mekanizasyon: Bölge koşulları da dikkate alınmak suretiyle, verimde önemli artışlar sağlanması yanında, gübre uygulamasında da kolaylıkları bulunan ve ayrıca su kaynaklarının kullanımında ekonomi sağlayan damla sulama sisteminin uygun ve gerekli bölgelerde kullanımına ağırlık verilmelidir.

Meyvecilikte verim düşüklüğümüzün en önemli nedenlerinden birisi de girdi ve özellikle gübre kullanımındaki eksikliklerdir. Son yıllarda yapay gübre kullanımındaki eksiklik organik meyve yetiştiriciliği açısından önem taşısa dahi, ülkemizde mevcut çiftlik gübresi potansiyeli de yeterince değerlendirilememektedir. Organik yetiştiriciliğin uygulanmadığı alanlarda özellikle toprak ve yaprak analizi sonuçları dikkate alınarak optimum düzeyde gübre kullanımına özen gösterilmelidir. Avrupa ülkeleri ile karşılaştığımızda, bu konuda yetersizliğimiz ortaya çıkmaktadır.

Ülkemiz yetiştiriciliğinde karlılığı etkileyen girdilerin başında insan gücü kullanımı gelmektedir. İnsan gücünün kullanıldığı en yoğun alanlar ise budama ve derimdir. Birçok gelişmiş ülkede meyveciliğin bütün kademelerinde mekanizasyona geçiş yolunda büyük çabalar harcanmakta ve büyük yatırımlar yapılmaktadır. Bu nedenle, ülkemizde de özellikle budama ve derim gibi teknik işlemlerde mekanik güç kullanımının gündeme getirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, uygun anaç-çesit, dikim ve terbiye sistemleri belirlenmeli ve böylece verimlilik artırılmalıdır.

3.5. Sert Çekirdekli Meyvelerin Muhafaza ve Tüketimiyle İlgili Önlemler

Ülkemizde meyve tüketimi dünya ortalamalarının üzerinde bulunmakla birlikte, bu tüketim bazı üretici ve gelişmiş ülkelerin gerisindedir. Son yıllarda gerek yazılı gerek görsel basında, meyvelerin insan sağlığı bakımından öneminin daha fazla vurgulanması ve öte yandan halkın gelir düzeyinde belirli ölçüde artışa paralel olarak geçmiş yıllara göre ülkemiz meyve tüketiminde önemli bir artış meydana gelmiştir. Gelecekte de, halkın gelir düzeyinin yükselmesine paralel olarak tüketimdeki bu artışın devam edeceği mutlak. Ülkemizde özellikle taze ve işlenmiş meyve tüketim değerlerini artırmak gerekmektedir. Taze meyvelerin

bir kısmının depo ömrü fazla, bir kısmının ise kısadır. Bütün taze meyvelerde derimden tüketici sofrasına kadar olan aşamalarda kayıp oranlarımız (%25) çok yüksektir (**Kaşka, 2004**). Bu oranların düşürülebilmesi için derime gerekli özen gösterilmeli, ürünler en kısa sürede toplanıp, sınıflanmalı ve ambalajlama işlemlerine tabi tutulmalı, pazara gönderilecekler hemen frigo sistemli taşıyıcılarla tüketicinin emrine sunulmalıdır. Frigo taşımacılık konusunda ülkemiz yıldan yıla aşama kaydetmektedir. Ancak bu özellikle iç taşımacılıkta yetersiz kalmaktadır.

Ülkemiz dünyada çok önemli bir meyve üreticisi ülke konumundadır. Ancak meyve üretim değerlerimizle karşılaştığımızda, depolanabilen ürün miktarının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Kapasite artırımı için bölgelere göre maliyetin düşürülmesine özen gösterilmelidir. Ayrıca, meyve üretimi yeterli olmayan bölgelerde tüketimde sosyal adaleti sağlamak için, depo kapasiteleri artırılmalıdır.

Ülkemizde meyve üretiminin artışına paralel olarak, özellikle bazı tarım bölgelerimizde, üzümü meyve türleri başta olmak üzere, taze ürünlerin satışında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak üretim planlaması aşamasında şoklama ünitesi, soğuk hava deposu vb. unsurlar göz önüne alınmalıdır. Bu konuda halihazırda büyük olumsuzluklar yaşamaktayız. Burada en önemli eksikliğimiz kapasite kullanımı konusudur. Nitekim birçok işleme kuruluşu düşük kapasite ile çalışmaktadır. Bunda da yeteri kadar ve gereksinim duyulan zamanda, uygun fiyattan meyve sağlanamamasının, birçok üründe yurtiçi tüketim alışkanlığının az olmasının, kuruluş yerinin seçimi sırasında yapılan hataların, finansman yetersizliğinin ve depolama olanaklarının kısıtlılığının rol oynadığı sanılmaktadır. Bu sorunların çözümlenmesine yönelik atılacak adımlar, işlenmiş meyve ürünlerimizin üretimi ve dolayısıyla tüketiminde artışlar sağlayacaktır.

3.6. Dışsatımın Artırılması İle İlgili Önlemler

Ülkemiz uzun yıllardan beri meyve dışsatımını, başta fındık, incir ve kayısı olmak üzere, kurutulmuş meyvelerle yapmaktadır. Son yıllarda taze meyvelerin dışsatımında bir hareketlilik yaşanmakla birlikte bu hareketlilik mevcut potansiyelimize göre oldukça düşüktür. Bu nedenle, meyve türlerinde dışsatımımızı artırmamız gerekmektedir. Metin içerisinde belirtilen dışsatım hedeflerine ulaşmak için şu konular dikkate alınmalıdır.

-Son yıllarda dünyada sağlıklı gıda konusunda artan bir duyarlılık vardır. Bu nedenle yurt dışına satım yapacağımız ülkelerin, (özellikle AB ülkelerinin) bu konudaki normlarına kendimizi uydurmamız gerekmektedir.

-Dışsatım yapacağımız ürünlerde yetiştiricilerimiz genelde aracı kurumlar aracılığıyla dışsatım yapmaktadırlar. Bu konuda hızlı bir şekilde üretici birlikleri oluşturulmalıdır.

-Yurt Dışına satılacak ürünlerde kendi standartlarımızı ve isteklerimizi değil, dışsatım ilişkisinde bulunulan ülkelerin özellikle damak tat ve tercihleri göz önünde bulundurulmalı ve bu ülkelerin pazar isteklerine uygun tür ve çeşitler saptanarak buna uygun üretim planlaması yapılmalıdır.

-Taze ürünlerimizin satış düzeyinin yükseltilmesi amacıyla özellikle ileri teknolojiye sahip sistemlerle çalışan depo kapasitemizi artırmamız gerekmektedir. Bu sayede ürünlerin oldukça geniş bir dönem içerisinde pazara sunulma olanağı olacaktır. Ayrıca depolarda ileri teknolojiden daha yoğun bir biçimde yararlanmanın yolları aranmalıdır. Bazı ülkelerin dışsatım yaptıkları taze meyvelerde kontrollü atmosferli depolarda muhafaza edilmeleri koşulunu aradıkları gerçeği dikkate alınır, olayın ne kadar önemli olduğu açıkça görülecektir.

-Taze ürünlerin pazarlanmasında etkin bir soğuk zincirinin oluşturulması gerekmektedir. Depodan alınan ürünün yine aynı soğuk ve kontrollü atmosfer zinciri içerisinde, soğutucu aygıtlarla donatılmış kontrollü ortamı sağlayabilen taşıtlarla pazara ulaştırılması gerekmektedir.

-Taze ürünler yanında, işlenmiş yumuşak ve sert çekirdekli meyve ürünlerinin de dışsatımını artırmalıyız. Fakat, öncelikle bu konuda yurt içindeki işlenmiş ürünlerin üretim kademesindeki sorunlarını çözmek öncelik olmalıdır. Kurutulmuş meyveler yanında, özellikle bazı türlerde dondurulmuş ve konserve edilmiş yumuşak ve sert çekirdekli türlerde oldukça iyi bir pazarlama boşluğu bulunmaktadır. Bu ürünlerdeki üretimimizi artırarak, ilgili ülkelerin standartlarına uygun şekilde pazarlayabiliriz.

-Taze meyvelerde dışsatımımızı artırmada ülkemizin ekolojik koşullarının ve coğrafya konusunun sağlayabileceği avantajlardan da yararlanmalıyız. Genellikle Avrupa ülkelerine normal mevsimde derilen meyveleri satabilmemiz oldukça zor, hatta olanaksız gibidir. Bu nedenle, Akdeniz bölgemizde soğuklama gereksinimi düşük ve meyve gelişme periyodu oldukça kısa olan çeşitlerle bahçeler kurulmalıdır. Özellikle şeftali, nektarin, kayısı erik ve kirazda bu açıdan Avrupa ülkelerine göre 15-20 günlük erkencilik sağlayabilmekteyiz. Ayrıca, iç bölgelerimizdeki yayla muntıklarında ve Doğu Anadolu Bölgesinde geçici çeşitlerle, özellikle kiraz, kayısı, nektarin, şeftali ve çilek türleriyle kurulacak bahçeler sayesinde de son turfanda meyve üretimimizi artırarak, yumuşak ve sert çekirdekli meyve türlerinde derim ve işleme ve dolayısıyla dışsatım mevsimini uzatma olanağımız bulunmaktadır.

-Meyve dışsatımında uluslararası pazarlarda birçok rakip ülkeyle karşılaşmaktayız. Bunlara karşın satış yapabilmemiz için verimlilik kurallarına çok iyi uyarak, ürünümüzü oldukça düşük fiyata maletmeliyiz.

-Kendi yetiştiricimizi korumak amacıyla, dışarıdan yapılacak meyve dışalımında gümrük vergilerinin artırılması yolunda bazı düzenlemelere gidilmelidir.

-Meyve dışsatım değerlerinde de görüldüğü gibi, dışsatımımızın önemli bir bölümü Ortadoğu ülkelerine gerçekleştirilmektedir. Fakat, körfez krizinden sonra bu ülkelere yaptığımız meyve dışsatımında önemli azalmalar meydana gelmiştir. Bu dışsatımın yeniden eski duruma getirilebilmesi, hatta daha da artırılabilmesi için gerekli siyasal ve ekonomik ilişkilerin canlandırılmasıyla ilgili girişimlerin yapılmasına gereksinim vardır.

4. SERT KABUKLU MEYVELER

4.1. Fındık

Türkiye, dünyada fındık alanları, üretim ve dış satım bakımından birinci durumdadır. Nitekim Türkiye’de 2003 yılındaki fındık alanı 339 bin ha olduğu halde İtalya’nın 69 bin, İspanya’nın 12 bin ve A.B.D’nin 12 bin ha’lık fındık alanı vardır. Öte yandan Türkiye 2003 yılında 490 bin ton fındık üretmiştir. İtalya, İspanya ve A.B.D’nin bu yıldaki toplam üretimi ise 133 bin tondur. Bu durumda 2003 yılında Türkiye dünya üretiminin % 70 ini karşılamıştır. Dış satımdaki durum da yaklaşık aynı olup Türkiye tüm dünya dış satımının yaklaşık % 77 sine sahip olmuştur (Kaşka, 2004).

Aslında fındık üretimimiz çok yüksektir. Böyle yüksek üretim dünya piyasalarındaki fındık fiyatlarını düşürmektedir. Türkiye ürettiği fındığın sadece % 8-9’unu tüketebilmektedir. Bu durumda Türkiye’de fındık iç tüketimini artırmak için önlemler alınmalıdır. Böylece hem stoklar kabarmamış hem de insan beslenmesi bakımından önemli bir besin kaynağı olan bu meyveden halkımız daha fazla yararlanmış olur.

Dış satım sınırlı olduğundan satılamayan fındıkların muhafazası çok önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nemli ve sıcak koşullarda jüt çuvallar içinde saklanan fındıklarda acılaşma olmaktadır. Bu, fındık dış satımımızı tehdit eden en büyük sorundur. Bu bakımdan Çukurova Üniversitesinde yapılan bir çalışmaya göre, fındıklarımızın plastik torbalarda ve düşük sıcaklıklarda saklanması zorunlu hale gelmiştir. Plastik torbalarda gaz geçirgenliği değişik olduğundan en uygun materyalin bulunması için araştırmalara gereksinim vardır (Kaşka, 2004).

Fındığın derin topraklı yörelerde yüksek verimli olduğu bilinmektedir. Son yıllardaki üretim artışımızda her ne kadar bakım koşullarına özen gösterilmesinin payı varsa da, bu artış önemli ölçüde, fındığın taban arazilere kaymasından kaynaklanmaktadır. Ancak böyle yerlerde kalitenin düştüğü de akıldan çıkarılmamalı ve taban fiyatlarında kalite her zaman ön planda tutulmalıdır.

4.2.Ceviz

Türkiye’de ceviz tohumdan yetişen çöğür ağaçlarıyla yetiştirilmektedir. Genel olarak tohumdan yetişen ağaçlarda meyveye yatma çok geç olduğu gibi, bu durum cevizde 20 yılı bulmaktadır. Türkiye’deki ceviz ağaçlarının sayısı 4. milyondan fazladır. Bunların en az % 90’ı tohumdan yetişmiş ağaçlardır. Bu durumda pazarlarda standart ceviz meyvesi bulmak olası değildir. Oysa dış satım için mutlaka standart materyale gereksinim vardır. Belki de bu nedenle ürettiğimiz 125 bin ton cevizin ancak 4-7 bin tonunu dışa satıp gerisini iç tüketimde kullanıyoruz. Artan nüfusumuza paralel olarak iç tüketimde kullanılan ceviz miktarının artacağı kuşkusuzdur.

Ülkemizde cevizlerin tohumdan yetişmiş olması bizim için önemli bir şans yaratmıştır. Bu da yaklaşık 4 milyon ağaç arasından kalite ve verim bakımından en uygun olanların seçilme şansıdır. Bu programlar ülkemizde Marmara Bölgesinde, İç Anadolu’nun çeşitli yörelerinde, Van yörelerinde, Doğu Karadeniz, Tokat-Amasya geçit bölgelerinde gerçekleştirilmiş ve buralarda üstün kaliteli çeşitler bulunarak Yalova’da toplanmıştır. Yaklaşık 30 yıldır bu seçilmiş cevizlerle aşılı ceviz fidanı üretilmekte ve bunlar yurt içindeki yetiştiricilere dağıtılmaktadır. Ancak bu çeşitlerin değişik bölgelere adaptasyonunda sorunlar çıkmıştır (**Kaşka, 2004**).

Ülkemizde yetişen cevizlerde soğuklama gereksinimi 1000 saatin üstündedir. Bu bakımdan bu cevizler sadece yayla bölgelerde ya da kışları soğuk bölgelerde yetiştirilmektedir. Oysa Kaliforniya’da ıslah edilen Serr, Chandler, Midland, Pedro, Hartley, Tulare, Sunland vb. bazı çeşitlerde soğuklama gereksinimi 500-600 saat dolayındadır. Bu nedenle bu üstün nitelikli, yüksek verimli çeşitler bizim Akdeniz ve Ege Bölgelerinde yetişebilecek durumdadır. Bunlar yüksek boylu taç yapmadıklarından kapama bahçelerin kurulmasına da elverişlidir. Kaliforniya ve İspanya’daki ceviz bahçeleri genellikle bu çeşitlerden kurulmuştur. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile işbirliği halinde bu çeşitlerle adaptasyon çalışmalarına ülkesel projeler çerçevesinde başlanmış ancak bunlardan henüz kesin sonuçlar alınmamıştır.

4.3.Antepfıstığı

Antepfıstığı Türkiye ve İran’ın doğal meyvesidir. Bu meyve ağacı, köklerinin toprağın çok derinlerine gitmesi nedeniyle kurağa dayanımı çok iyi olduğu için yazları çok sıcak ve kurak, kışları soğuk geçen ve yıllık yağış toplamı 200-300 mm olan Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yoğun olarak yetiştirilmektedir. Halen Türkiye’de 36 milyon dolayında antepfıstığı ağacı vardır. Buna karşın üretim 40 bin ton dolayındadır. Bu durumda ağaç başına düşen meyve miktarı 1.14 kg olup çok düşüktür. Öte yandan antepfıstığı periyodisite göstermekte yani bir yıl ürün verip ertesi yıl dinlenmektedir. O halde ağaç başına verim hesabında yok yılını da katmak gerekir. Buna göre yukarıda belirtilen 1.14 kg in daha aşağıya ineceği kuşkusuzdur. Verim düşüklüğünün esas nedeni kuraklık ve ağaçların çok geç meyveye yatmasıdır. Sulamayla hem ağaç başına verim artmakta hem de ağaçlar çok erken (4-5 yaşında) verime yatmaktadır. Bunun tipik örnekleri Amerika ve İran’da görülmektedir. Gaziantep Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü ve Ceylanpınar Tarım İşletmesinde yapılan araştırmalar da bunu kanıtlamıştır (**Kaşka, 2004**).

GAP bölgesinin sulaması işte bu yüzden de önem kazanmaktadır. GAP’ta sulanabilen koşullarda yetiştirilecek antepfıstıklarıyla üretimimizin 4-5 katına çıkması beklenen bir

sonuçtur. Bu nedenle şimdiden Harran Ovasında, Gaziantep ve K.Maraş'ta sulu koşullarda antepfıstığı araştırmalarına başlanmıştır. Ayrıca bu tip araştırmalar Tigem Ceylanpınar'da da başlamış bulunmaktadır. Antepfıstıklarında sulamanın bir başka avantajı da sık dikime olanak vermesidir. Bu da üretimin katlanmasına neden olmaktadır. Ceylanpınar ve Gaziantep'te bu konudaki ön araştırmalar da olumlu sonuç vermiştir.

Antepfıstıklarında en önemli sorun tozlanmadır. Erkek ve dişi ağaçların ayrı ayrı olması ve çoğu zaman bunların çiçeklenme dönemlerinin tam karşılanmaması ürünü büyük ölçüde azaltmaktadır. Son yıllarda gerek Ceylanpınar Tarım İşletmesinde ve gerekse Antepfıstığı Araştırma Enstitüsünde yapılan erkek fıstık seleksiyon çalışmaları çok olumlu sonuçlar vermiştir. Böylece, her antepfıstığı çeşidine uygun erkek fıstık tipleri de bulunmuş durumdadır. Mevcut bahçelerde eksik olan erkek ağaçlar bu erkek kombinasyonlarıyla tamamlanmakta, yeni bahçeler bu erkek kombinasyonlarıyla kurulmaktadır.

Antepfıstıklarımızda başka bir önemli konu da yabancı fıstık ağaçlarının aşılansıdır. Türkiye'nin Hakkari'den başlayıp tüm Akdeniz kıyılarını içeren ve hatta Ege, Konya-Ermenek, Karaman yörelerinde yaklaşık 66 milyon yabancı fıstık ağacı vardır. Bu, Türkiye için çok büyük bir potansiyeldir. Bu yabancıların belirli çeşitlere çevrilmesi konusundaki araştırmalar çok başarılı sonuçlar vermiştir. Bugünkü durumda Urfa, Gaziantep, Adıyaman, İçel yörelerinde melengiçlerin, Manisa, Aydın ve yine İçel bölgelerinde Atlantik sakızlarının antepfıstıklarına çevrilmesi çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmaların en önemli özelliği, aşılansan ağaçların 1-2 yıl içinde meyveye yatmaları ve ayrıca yerleşmiş kök sistemlerine sahip olmaları nedeniyle, sulama gereksinimlerinin olmamasıdır. Türkiye bu önemli potansiyeli mutlaka kullanmalıdır.

Ülkemizde seleksiyonla bulunan Siirt ve İran'dan getirilen Ohadi, Vahidi, Kalehgouchi gibi çeşitlerde periyodisite mutlak değildir. Bu yüzden bu ağaçlardan birinci yıl çok, ikinci yıl ise az ürün alınmaktadır. Sulama ile durumun olumlu yönde değişeceği beklenmektedir. Üstelik meyveleri zaten iri olan bu çeşitler sulama ve gübrelemeyle daha da irileşeceklerdir.

4.4.Badem

Cevizde olduğu gibi Türkiye'deki badem ağaçlarının büyük çoğunluğu çekirdekten yetişmedir. Dolayısıyla bunlar aşısızdır. Bu durum, cevizden çok daha fazla olarak, standart olmayan tiplerin pazara çıkmasına neden olmaktadır. Aslında üretim miktarı da son 40 yılda yaklaşık 10 bin tondan 38 bin tona çıkmıştır. Ancak üretim artışı yaklaşık 4 kat olduğu halde ağaç sayısı 2.2. kat dolayındadır. Kişi başına düşen badem miktarı son 40 yılda yaklaşık 461 g dan 543 g' a çıkmıştır.

Bademlerin en önemli sorunu ilkbahar donlarıdır. Bütün meyve ağaçlarında erken açan bademler ülkemizin Orta Anadolu ve hatta Ege kıyılarında bile bu donlardan zarar görmektedir. Ege bölgesindeki Datça yarımadası bu bakımdan nisbeten emin bir mikroklimadır. Asıl don zararı olmayan Akdeniz kıyı kesiminde yetiştirilen badem ağacı sayısı ise çok azdır. Oysa Akdeniz iklim karakterinde olan Kaliforniya bugün dünyada en fazla badem yetiştiren bir bölgedir. O halde Türkiye'nin de Akdeniz bölgesindeki uygun alanlarda badem yetiştiriciliğine önem vermesi gerekir.

Yerli badem ağaçlarımızda geniş ölçüde seleksiyon çalışmaları yapılmış ve el, diş, sert ve çok sert kabuklu badem tipleri bulunmuştur (**Dokuzoğuz ve ark., 1968**). Bu tiplerin hepsi E.Ü.Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümünde toplanmıştır. Şimdiki durumda bunlardan değişik tipler Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde denenmektedir. Özellikle geçit bölgeler ve İç Anadolu için geç çiçek açan Ferragnes, Ferraduel, Guara, Lauranne, Marta, Antonieta, Felisia, Masbovera, Glorieta vb. badem çeşitleri büyük önem arz etmektedir. Gerek Türkiye'den seçilmiş gerek yurt dışından getirilmiş bu geç ve çok geç çiçek açan çeşitlerden böyle yörelerde yararlanma olasılığı vardır.

Kaşka'ya (2004) göre, Komşu ülkelerden İran, Suriye, Yunanistan Kuzey Afrika ülkelerinden Fas ve Tunus son yıllarda badem tarımına büyük önem vermişler ve üretimlerini, çok zor üretim koşullarına karşın 2-3 e katlamışlardır. Türkiye, ekolojik koşullarının çok uygun olmasına karşın badem tarımını ihmal etmiştir. Bunun en önemli nedenleri, badem yetiştirme bölgelerinin iyi seçilememiş, yurt dışından çok verimli çeşitlerin getirilememiş olması, bademlerimizin, cevizde olduğu gibi, tohumdan çıkan fidanlarla yapılması ve en önemlisi, badem çiçeklerinin ilkbahar donlarından çok büyük zararlar görmesidir. Son yıllarda Ç.Ü. ve K.S.Ü. Ziraat Fakültelerinde yapılan yoğun çalışmalarla bütün bu sorunlar çözülmüştür. Bugün, gerek bu iki ve gerek Harran Üniversitelerinde, İspanya, İtalya Fransa ve ABD'den getirilen geç ve çok geç çiçek açan, yüksek verim ve kaliteli, kendiyile uyuşan pek çok çeşit vardır. Bunlardan değişik bölgelerimizde ve özellikle Şanlıurfa ve Diyarbakır yörelerinde 300,500 ve 1200 dekarlık kapama badem bahçeleri kurulmuştur. Üstelik bütün bu bahçeler, geçmişteki uygulamalarımızın aksine, ABD'de olduğu gibi, sulanmaktadır. Bunlara göre, Türkiye badem tarımında çok hızlı bir atılım yapmıştır. Akdeniz ve Ege kıyı kesimlerimizin bu atılıma ayak uydurması gerekir. Eğer bu hızla gidilirse, Türkiye, badem yetiştiriciliğinde ikinci bir Kaliforniya olur. Kuşkusuz ABD'nin bugünkü badem üretim düzeyine (750 bin ton) ulaşmamız pek mümkün olamaz fakat komşularımız Suriye (139 bin ton) ve İran'ın (100 bin ton) üretimlerini kısa zamanda geçmemiz fazla bir iyimserlik sayılmamalıdır. Türkiye, coğrafik konumunu ve ekolojik durumunu, zengin su kaynaklarının oluşturduğu bu şansı kaçırmamalıdır.

Bademlerde önemli sorunlardan birisi de yabancı tozlanmadır. Başka bir deyimle her badem çeşidi kendine verimli değildir, mutlaka tozlayıcı çeşit ister. Ayrıca tozlanma böceklerle olduğundan ve bademler de çok erken çiçek açtığından ürünün garantisi bakımından, bahçelerde arı kovanı bulundurmamak fevkalade yararlıdır. Zira bal arıları, kışı, yabancı arıların aksine, koloni halinde geçirirler.

Son yıllarda Avrupa'da Fransa, İspanya ve İtalya'da ıslah yoluyla, kendine verimli badem çeşitleri bulunmuştur. Tuono, Genco, Lauranne, Antonieta ve Felisia gibi çeşitlerle kapama bahçelerin kurulması olasıdır.

Avrupa ve Amerika'da bademler fabrikalarda kırılmakta, soyulmakta, sınıflanmakta ve ambalajlanmaktadır. Türkiye'ye de bu endüstrinin girmesi gerekir. Ancak bunun için üretimin standardize edilmesi zorunludur.

5. TURUNÇGİLLER

Ülkemiz tarımı ve dışsattımında önemli bir yer tutan turunçgillerde yetiştiriciliğe ve üretim hedeflerine öneriler getirebilmek için, dünyadaki ve ülkemizdeki turunçgil tarımının son yıllardaki üretim, ticaret, çeşit dinamikleri, tüketici eğilimleri, yetiştirme teknikleri ve anaç kullanımı vb konularını kısaca irdelemek yararlı olacaktır. 1995-2003 yılları arasındaki dönemde oransal olarak dünya turunçgiller üretimi %11.1'lik artış kaydetmiştir. Limon %47.1 artış oranıyla en fazla artışa sahip olmuş, bunu %32.7 ile mandarin izlemiş, altıntop ve şadok üretimi ise 58.8 oranında azalma (Çizelge 9) göstermiştir (FAO, 2003).

Çizelge 9. Son yıllardaki dünya turunçgiller üretimi(1000 ton)

Yıllar	Portakal	Mandarin	Limon ve Laym	Altıntop ve Şadok	Ötekiler	Toplam
1995	58743.8	15785.5	8467.9	5149.1	4496.6	93444.2
1996	61543.8	15463.2	8935.9	5069.3	4697.8	95967.1
1997	65432.3	17919.8	9322.4	5443.9	5016.0	104471.9
1998	66212.0	17979.0	9335.0	5072.0	4224.0	99662.0
1999	62316.7	19621.1	10444.5	4996.4	5631.2	103009.7
2000	64305.2	17943.9	11145.5	5402.6	5501.9	104299.1

2001	60463.1	20493.3	11820.4	5209.0	5733.9	103719.7
2002	61723.6	20736.1	11862.0	4927.9	5715.8	104965.5
2003	60046.3	20950.2	12451.7	4696.7	5676.1	103821.0
Artış oranı(%)	2.2	32.7	47.1	-8.8	26.2	11.1

Aynı dönemlerde Türkiye üretimi (Çizelge 10) toplam olarak %33.2 oranında artış göstererek, dünya turunçgil üretiminin göstermiş olduğu oransal artıştan 3 kat daha fazla bir artışa sahip olmuştur. Limon üretimindeki oransal artış, dünyadaki artıştan 3 kat daha az olmuş, altıntop üretimi dünyada oransal olarak gerilerken ülkemizde %100 lük artış kaydetmiştir. Mandarin üretimimiz ekolojik koşulların uygunluğuna karşın, dünya artış hızının altında gerçekleşmiştir. Portakalda ise, dünya genel konjonktürünün çok üstünde %44.3 lük bir artış sağlanmıştır (FAO, 2003).

Çizelge 10. Son yıllardaki Türkiye turunçgiller üretimi(1000 ton)

Yıllar	Portakal	Mandarin	Limon	Altıntop	Ötekiler	Toplam
1995	842.0	453.0	418.0	65.0	3.7	1782.0
1996	890.0	450.0	401.0	75.0	3.8	1820.0
1997	740.0	365.0	270.0	55.0	3.8	1433.0
1998	830.0	410.0	360.0	65.0	3.8	1944.0
1999	1100.0	500.0	520.0	140.0	3.4	2263.0
2000	1070.0	560.0	460.0	130.0	2.2	2222.0
2001	1250.0	580.0	510.0	135.0	3.0	2478.0
2002	1250.0	590.0	525.0	125.0	3.0	2493.0
2003	1215.0	525.0	500.0	130.0	3.0	2373.0
Artış oranı (%)	44.3	15.9(30.2)	16.4	100.0	-18.9	33.2

2003 yılı verilerine göre turunçgiller üretimi dünyada 7.400.000 ha lık bir alanda, Türkiye’de ise 91.000 ha da yapılmaktadır (FAO, 2003c).

Dünya ve Türkiye turunçgil meyveleri dışsattımının son yıllardaki durumu Çizelge 11 ve 12’de verilmiştir. Çizelgelerden izlenebileceği gibi, dünya turunçgil dışsattımı 2002 yılında 1995 yılına göre oransal olarak %13.9 luk bir artış göstermiştir. Belirtilen dönemler arasında limon %37.6, mandarin %28.2 ve portakal %4.4 lük bir dışsattım artışına sahip olmuştur. Altıntop ve şadok dışsattımı ise %7.1 oranında azalma göstermiştir. Türkiye’nin 2003 yılındaki dışsattımı 1995 yılına oranla limon dışında tüm türlerde dünya ortalamasının çok üstünde bir artış oranına sahip olarak, toplam turunçgil meyvelerinde %85.8 lik artış kaydetmiştir (FAO, 2002; Anonim, 2003c).

Çizelge 11. Son yıllardaki dünya turunçgil meyveleri dışsattımı (1000 ton)

Yıllar	Portakal	Mandarin	Limon ve Laym	Altıntop ve Şadok	Ötekiler	Toplam
1995	4524.3	2025.5	1249.9	1127.5	31.7	8958.9
1996	4396.9	2220.2	1295.7	1102.0	44.3	9059.1
1997	4433.2	2536.9	1422.0	1141.1	41.1	9574.3
1998	4753.9	2366.9	1432.1	1070.9	37.8	9661.6
1999	4193.1	2377.4	1551.5	1114.1	41.4	9277.5

2000	4515.4	2511.4	1598.9	1037.5	39.1	9702.3
2001	4857.9	2343.6	1726.4	979.8	96.2	10003.9
2002	4721.3	2597.1	1719.8	1047.2	117.9	10203.3
Artış oranı (%)	4.4	28.2	37.6	-7.1	271.9	13.9

Çizelge 12. Son yıllardaki Türkiye turunçgil meyveleri dışsatımı(1000 ton)

Yıllar	Portakal	Mandarin	Limon	Altıntop	Ötekiler	Toplam
1995	90.2	115.8	140.8	45.8	0.3	392.9
1996	84.1	126.0	110.4	45.0	3.6	369.1
1997	51.4	109.6	62.3	46.4	0.4	270.1
1998	66.2	116.8	103.5	41.3	0.7	328.5
1999	121.7	132.0	218.0	72.5	0.4	544.6
2000	100.3	141.5	164.7	85.2	0.0	491.7
2001	143.2	215.1	198.7	73.1	0.1	630.2
2002	150.1	193.2	209.0	102.8	0.5	655.6
2003	200.0	250.0	170.0	110.0	?	730.0
Artış oranı (%)	121.7	115.9	20.7	140.2	66.7	85.8

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, Türkiye ve AB' ye yeni üye olan 10 ülkenin 2001 yılındaki turunçgil meyveleri tüketimi Çizelge 13'de görülmektedir. Burada görüldüğü gibi, Türkiye'de kişi başına tüketilen turunçgil meyveleri AB ülkelerinden yüksektir. Yeni AB üyelerinin tüketimi ise eski AB ülkelerinin yarısı kadardır (FAO, 2001; Sayarı, 2003a).

Çizelge 13. AB ülkeleri, Türkiye ve AB ne yeni katılan ülkelerin(10 ülke) turunçgil meyveleri tüketimi (kg / kişi, 2001).

Ülkeler	Portakal	Mandarin	Limon	Altıntop	Toplam
AB ülkeleri	13.0	5.3	3.1	1.0	22.4
Yeni AB üyeleri	4.4	3.4	2.2	0.7	10.7
Türkiye	15.8	5.2	4.4	0.9	26.3

Dünya ve Türkiye turunçgil üretimi konusunda yukarıda verilen son yıllara ait rakamsal bilgilerden sonra, turunçgil tarımımızla ilgili öteki bazı bilgilerin sunulması üretim hedeflerine ve yapılacak önerilere ışık tutabilecektir. **Kaşka ve ark. (1990)**, 27 yıllık verilere göre, ülkemizde her yıl 610.000 dolayında turunçgil fidanı dikildiğini, burada, Çukurova Bölgesindeki turunçgil plantasyonu patlamasının ve mandarin yetiştiriciliğinin ağırlık merkezinin Akdeniz Bölgesine kaymasının önemli etken olduğunu bildirmektedirler. **Kaplankıran ve ark. (2001)** ise, 1995-98 yılları arasında Türkiye'de yeni turunçgil dikimlerinin ekonominin genel durumundan etkilendiğini ve bu dönemde ortalama yıllık 175 000 dolayında fidan dikildiğini, virüsten arı üretim kapasitesinin ülke gereksinimini karşılayabilecek düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

Kaşka ve ark. (1991), Çukurova Bölgesi turunçgil yetiştiriciliğinde 1970-1987 yılları arasında gerek üretim, gerekse ağaç varlığı yönünden en fazla artış oranının mandarinlerde görüldüğünü, bunu altıntop ve limonun izlediğini belirtmişler ve Çukurova Bölgesindeki

turunçgil yetiştiriciliğindeki artışı patlama olarak nitelendirerek, bu artışın devam edeceğini ve bunun beraberinde çeşit seçimi, fidan yetiştirme, budama, beslenme, anaç, sulama, toprak işleme, bahçe toprağı ve bahçe yerinin seçimi, derim zamanı, muhafaza ve pazarlama vb sorunlarını getirdiğini öne sürmüşlerdir. **Özcan (1991)**, Çukurova Bölgesinin turunçgil tarımına uygunluk düzeyini incelediği çalışmasında; Bölgenin Türkiye üretimini 4 katına çıkarabilecek bir potansiyele sahip olduğunu belirtmiştir. **Tuzcu ve ark. (1995)**, yaptıkları turunçgil meyveleri üretim projeksiyonu çalışmasında, 2005 yılında Türkiye turunçgil üretiminin 2.176.000 ton olacağını, yıllık olarak portakal ve mandarinin 15.000 ton, limonun 2.500 ton ve altıntopun 4 000 ton dolayında artış göstereceğini ve endüstriyel kullanımda önemli artışlar beklendiğini belirtmişlerdir. **Kaplankıran (2001)**, İspanya, İtalya, İsrail ve Türkiye'nin değişik yıllardaki endüstriye işlenen turunçgil meyveleri miktarlarını incelediği çalışmasında en düşük oranın Türkiye'de olduğunu bildirmiştir. Son yıllarda turunçgil konservelerinin yapımında önemli artışlar kaydedildiği ve bu şekilde işlenen altıntop miktarının 20 000 tonun üzerinde bulunduğu bildirilmektedir (**Anonim, 2000**). **Çınar (2004)**, gelecek 15 yıl içinde turunçgil üretiminin 2 ye katlanacağını, bu üretim artışının daha az sancılı olması için tüm türlerde çeşitliliğe gidilmesi gerektiğini ve birim alandan alınan ürün ve karlılığı artırmak için yeni bahçelerin arındırılmış materyal ile kurulmasını, ayrıca batılı ülkelerdeki düzeyde yasal düzenlemeli üretici birliklerinin sektör sorunlarının çözümünde önemli katkılar sağlayacağını belirtmektedir. Ülkemizde turunçgil üretiminde çeşitlendirmeye yönelmesinin birtakım avantajlar getireceği **Sayarı (2003a)** tarafından da belirtilmektedir.

Uludağ ve ark. (1990), Akdeniz Bölgesindeki 105 turunçgil işletmesinde yapılan bir çalışmaya göre, turunçgil işletmelerinin büyüklüğünün ortalama 32 da olduğu, işletmelerin %50.3 ünün 20 da dan küçük bulunduğu, işletmelerin %45 inde tek, %30 unda 2, %21 inde 3 ve %4 ünde 4 türün üretiminin yapıldığı, portakal bahçelerinin %47 sinde, limon bahçelerinin %43 ünde ve mandarin bahçelerinin %21 inde 2 ve daha fazla çeşit bulunduğu bildirilmiştir. Benzer şekilde ülkemizdeki tarım işletmelerinin AB ülkelerine ve ABD ne göre çok küçük olduğu, ortalama işletme büyüklüğünün 5.9 ha lık bir alanı kapsadığı, bunun verimliliğin ve kapasite kullanımının düşmesine neden olduğu TÜBİTAK 'ın 2023 Yılında Türk Tarım Gıda Sektörünün Gelecek Vizyonu ve TÜSİAD Tarım Kurulu Raporlarında yer almaktadır (**Anonim, 2004a, b**).

Turunçgil tarımımızda verim ve kalite düşüklüğü, çeşit diversifikasyonunun yetersizliği, tür ve çeşitlerin ekolojik yerleşimindeki hatalar, kendimize özgü çeşitlerle dünya pazarlarına giremeyişimiz, anaçlar konusunda yapılan çalışmaların üreticilere yayılmasındaki yetersizlikler, yeni kurulan bahçelerin bir kısmında hala arındırılmış materyal kullanılmaması, kuruluşların veri-envanter eksikliği, araştırma kurumları-üretici-dışsatımcı ilişkilerinin yetersizliği, satıcı-dışsatımcı sayısının fazlalığı ve çok farklı niteliklerde olmaları, ürünün dışsatımcı veya satıcıya satıldıktan sonra üreticinin hiçbir sorumluluğunun kalmaması, meyvelerimize avantaj sağlayacak tavizlerin devlet tarafından sağlanmaması, sorunların her kuruluş bazında bireysel çözülmeye çalışılması, üretici ve dışsatımcılardaki organizasyon eksikliği, üreticinin dışsatım pazarlarındaki talep değişikliklerinin farkında olmaması, iç pazarda kalite ve standart kontrolünün olmaması, iç pazarda organik ürün bilgisinin ve düzenlemesinin yetersiz bulunması, üreticilerin küçük ve çok sayıda olması ve kayıt tutmaması, paketlenme evlerinde aynı kalitede işlem yapılmaması gibi sorunlar temel sorunlar olarak belirtilmektedir (**Tuzcu ve ark. 1995; Kaplankıran ve ark. 1991, 2001; Anonim, 2002 a,b,c; Özler, 2004; Çınar, 2004; Karabucak, 2004**).

Fransa'nın CIRAD-FILHOR kuruluşu tarafından yapılan bir araştırmada, Avrupa Birliğine yeni katılan 10 ülkenin yılda %4.5 büyüme oranı sağlaması halinde 16 yıl içerisinde AB ile aynı düzeye ulaşabilecekleri ve 16 yıl içinde 2001 yılına göre fazladan 842 000 tonluk turunçgil dışalımını yapmalarının beklendiği ve bu toplam içerisinde 610 000 tonunun portakal, 142 000 tonunun mandarin, 62 000 tonunun limon ve 210 00 tonunun altıntoptan oluşacağı

öngörülmektedir (**Anonim,2002b**). Yine aynı kuruluşun raporunda önümüzdeki yıllarda AB ülkelerinde altıntop tüketiminde kayda değer bir artış olmayacağı, benzer bir durumun limon için de söylenebileceği yer almaktadır (**Sayarı,2003a**). Öte yandan, AB ülkelerinde Navel Late, Lana Late, Powel gibi göbekli portakalların geççi olmaları nedeniyle sofralık tüketilen Valencia Late yerine tercih edildikleri ve bu eğilimin devam edeceği ve Valencia'nın giderek tamamen sanayilik kullanımda yer alabileceği kabul görmektedir (**Sayarı, 2003b**). Burada belirtilmesi gereken bir başka konu ise, dünya pazarları incelendiğinde özellikle en büyük yönelimin olduğu küçük meyveli turunçgillerde (mandarinler) şubat ortası-mayıs ortası arasında üretim boşluğunun görülmesidir.

Yukarıda verilen üretim, dışsattım ,sektörün genel sorunları ve bazı değerlendirmelerden sonra dünya turunçgil sektöründeki eğilimlere değinmek yararlı olacaktır:

1)Dünya turunçgil sektörü tüketici tercihleri doğrultusunda son yıllarda kolay soyulabilir, aroması yüksek, küçük meyveli turunçgillere (mandarinler) yönelmiştir.

2)Yine tüketici tercihleri dikkate alınarak çekirdeksiz çeşitlere yönelim söz konusudur.

3)Araştırmalar ve ıslah çalışmaları, pazar boşluğu bulunan dönemlere yönelik çeşitler üzerinde yoğunlaştırılmaktadır.

4)Dışsattımda söz sahibi ülkeler, durumlarını koruyabilmek için tüketici talepleri ve pazar hareketlerine göre plantasyonlarında çok hızlı değişime gitmektedirler.

Dünya turunçgil sektöründeki gelişmeler dikkate alınarak turunçgil üreticilerimizin “turunçgil bahçesinin artık ömürlük bir yatırım olmaktan çıktığını, tüketici talepleri doğrultusunda bahçelerini zaman zaman yenilemek durumunda olduklarını kabul etmeleri gerektiği “ hatırlatılarak sektör için aşağıdaki öneriler yapılabilir:

1)Verimliliği artırmak için yeni bahçelerin yarı sık dikim sistemiyle ve arındırılmış materyalle kurulması büyük yarar sağlayacaktır.

2)Üretimimizdeki artış projeksiyonlarda öngörülenlerden yüksek gerçekleşerek yıllık 53.5-4 düzeyinde olduğundan, hatta önümüzdeki 15 yıl içinde mevcut üretimin ikiye katlanacağı beklenildiğinden, AB turunçgil tüketim normları da göz önüne alınarak dışsattımımızdaki artış oranı korunmalı, ayrıca sanayiye işlenen oran artırılmalıdır.

3)Dünya turunçgil Pazar hareketleri ve tüketici eğilimleri dikkate alınarak;

a)yeni altıntop bahçelerinin kurulması minumum düzeyde tutulmalı, 15.000-20.000 tonluk Oroblanco veya Sweety altıntop bahçesi kurulması 10-15 yıllık süreçte iç ve dış pazar için hedeflenmelidir.

b)Washington Navel bahçesi kurma yerine, göbekli portakallarda sezonu genişletmek için Navelina, Lane Late, Navel Late, Powel, Spring Navel gibi çeşitlere, ayrıca Cara Cara gibi renkli navellere öncelik verilmelidir.

Dış pazarlar için Valencia'da ısrarcı olunmamalı, iç pazar için Valencia kurma, fazla olmamak koşuluyla, yararlı olabilir. Burada Midnight ve Rohde Red gibi Valencia çeşitleri üzerinde durmak yararlı olabilecektir.

İç tüketimde portakal çeşitliliğine katkı sağlamak açısından kan portakalları belirli oranda mutlaka yetiştirilmelidir. Burada önerilebilecek çeşit olarak Moro gösterilebilir. Öte yandan, sanayilik kullanım için yeni portakal bahçesi kuruluşu yok denecek düzeydedir. Bu durumun dikkate alınması da yararlı olacaktır.

c)Dünya piyasası limon trendlerine göre yeni limon bahçelerinin de azaltılması, iç piyasa için başlanan Meyer limonu kuruluşlarında hedefin 30.000-40.000 ton dolayında tutulması, ağırlıklı olarak yetiştirilen Kütdiken, İtalyan Memeli, İnterdonato çeşitlerinin dışında Lamas çeşidinin uygun ekolojilerde yaygınlaştırılması, kısmen de Eureka ve Limonera Lisbon üzerinde durulması önerilebilir. Bunun dışında selekte edilmiş Yediveren tipleriyle yılboyu piyasaya taze limon sunumunun hedeflenmesinde yarar vardır.

d)Üretim rakamları, mandarinlerde dünyanın genel eğiliminin sonucu olan artışın altında seyrettiğimizi göstermektedir. Bu nedenle, yeni kurulacak plantasyonlarda mandarinlere öncelik vermek, sektördeki yönelim ve tüketici eğilimleri açısından, önerilebilir. Bu grup içerisinde çok büyük miktarlarda ürettiğimiz ve yurt dışına sattığımız Owari satsuma yerine kısmen bahçe kuruluşlarına son yıllarda başlanan ve Owari'ye göre erkenci olan Okitsu ve Clausellina satsumalarıyla uzun süren seleksiyon çalışmaları sonucu iyi performans gösteren Silverhill (22-9) ve Sugiyama (23-5) satsumaları üzerinde durulabilir.

Ülkemizde klemantin grubu mandarin üretiminde çok büyük eksiklik bulunmaktadır. Özellikle çekirdeksiz klemantinlere ağırlık verilmeli ve bu gruptan Nules ve Fina ön plana çıkarılmalıdır. Klemantinler gibi normal mandarinler grubunda yer alan Robinson ve Nova mandarinleri, meyve tutumu için gerekli önlemler alınarak, bilinen çeşitlerle yetiştiricilik yapmak isteyenlere önerilebilecek çeşitlerdir.

Mandarin konusunda dünya pazarlarında şubat-mayıs sonu arasındaki boşluk hedef alınarak yapılacak tercihler turunçgil üreticilerinin yapabileceği en güzel tercihlerden birisi olacaktır. Bu amaçla, Ortanique tangor ve bunun bir seleksiyonu olan Mandora ile İsrail'de yaygınlaşmaya başlayan TemplexDancy melezi olan Or üzerinde durulabilir. Öte yandan, periyodisite göstermesine karşın, bu konuda önlemler alınarak Kinnow üzerinde de durmakta yarar vardır.

4)Yeni kuruluşlarda yetiştiriciliği olmayan tür ve çeşitlere yönelim turunçgil sektörünün geleceği açısından fayda getirecektir. Bu bağlamda şadok (dilim konservesi ve sanayi amaçlı), kamkat (turizm ve dışsatım amaçlı) ve laym (turizm, dışsatım ve iç tüketim amaçlı) üretimine geçilmesi önerilebilir.

5)Turunç, ağaç kavunu ve bergamot reçeli iç ve dış pazarlarda aranan reçellerdendir. Turunçgil üreticilerinin küçük ve orta ölçekli işletmeler halinde bu türlerin üretimi ve reçelini işlemeleri iyi seçeneklerden birisi olup, özellikle turuncun çiçek ve sürgünleri uçucu yağ elde edilerek değerlendirildiğinden, bu amaçlı kapama bahçeler önerilebilir.

6)Turunçgil anaçları konusunda ülkemizdeki bilgi birikimi oldukça ileri düzeydedir. Üreticilerin bunları izleyerek, yeni plantasyonlarında tür ve çeşitlere göre en avantajlı olanını seçmeleri elde edecekleri verim ve kaliteye olumlu etki yapacaktır.

7)Üreticiler organize olarak, üretim ve pazarlama sorunlarını çözecek araştırmalar için kaynak oluşturmaları, iç ve dış pazardaki hareketleri ve değişimleri izleyebilecek ve bunu anında üreticilere aktarabilecek sistemi kurmalıdırlar.

8)Son yıllarda dünyanın sağlıklı üretilmiş ürünlere yönelimi nedeniyle turunçgiller mutlaka EUREPGAP (iyi tarım uygulamaları) ilkelerine göre üretilmelidir. Ayrıca,koşulları uygun olan işletmelerin organik turunçgil meyvesi üretimine belirli oranda başlaması yararlı olacaktır.

9)Küçük dışsatımcıların organize olarak pazarlara girmeleri üretim ve dışsatımda önemli yararlar sağlayabilecektir.

10)Tarım ve Köyışleri Bakanlığı bünyesindeki mevcut Turunçgil Milli Komitesinin üretici ve dışsatımcıların katılımıyla yeniden oluşturularak,turunçgil sektörünü yönlendirici etkinliğe kavuşturulması, bu konuda yasal düzenlemelerin yapılması turunçgil sektöründeki sorunların azaltılması ve çözümünde çok büyük yarar sağlayabilecektir.

6. ZEYTİN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Zeytin, Akdeniz bölgesinin Doğu kısmından çıkmış ve Anadolu üzerinden Akdeniz'in Kuzey ve Güney kıyıları üzerindeki ülkelere doğru yayılmıştır. Zeytin ağacının daha sonra bu bölgelerden Amerika ve Avustralya kıtalarına götürüldüğü bilinmektedir. Dünyada zeytin alanları, 30-45 derece enlemler arasında yayılım göstermekte ve üretim 35 ülkede yapılmaktadır. Ağaç varlığının %97 sinin Akdeniz bölgesinde yer aldığı görülmektedir. Yaklaşık 15.5 milyon ton (Çizelge 14) olan dünya dane zeytin üretiminin %72'sinin Akdeniz

Bölgesinde bulunan 5 ülkede (İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Tunus) yoğunlaştığı görülmektedir.

Çizelge 14. Yıllara Göre Toplam Dünya ve Bazı Ülkelerin Zeytin Üretim Miktarları

Zeytin Üretimi (Ton)	Yıllar				
	1999	2000	2001	2002	2003
DÜNYA	13,984,508	15,374,406	15,374,406	15,259,290	15,478,007
İspanya	3,460,100	4,943,800	6,762,600	4,290,700	6,997,300
İtalya	3,765,100	2,821,000	2,894,097	3,231,300	3,149,830
Yunanistan	2,196,615	2,273,836	2,249,430	2,573,835	2,400,000
Türkiye	580,809	1,800,000	600,000	1,800,000	700,000
Tunus	1,125,000	550,000	150,000	150,000	500,000

Kaynak: FAO, 2003

Söz konusu ülkelerin çoğunu Avrupa Birliğine üye ülkeler oluşturmaktadır. AB ülkeleri dünya zeytinci ülkeleri arasında her bakımdan ilk sıralarda yer almakta ve dünya zeytin ve zeytinyağı üretiminin yaklaşık %70'ini karşılanmaktadır. Bugün AB ülkeleri kendi kendilerine yeterli bir durum üzerine çıkarak dışsatımcı ülkeler olmuş ve dünya pazarlarında yerlerini almışlardır.

6.1. Türkiye'de Zeytinin Önemi ve Üretimi

Ülkemizde zeytin üretimi Ege ve Marmara bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bunun yanında Akdeniz, Güneydoğu ve Karadeniz bölgeleri ise öteki zeytin üretilen bölgeler arasında yer almaktadır. Üretim ise 600 bin ton ile 1.8 milyon ton arasında değişmektedir (Çizelge 15).

Çizelge 15- Türkiye'de Yıllara Göre Zeytin Ağaç Sayıları ve Üretim Miktarları

Yıllar	Ağaç Sayısı (adet)			Üretim (Ton)
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen	Toplam	
1999	87.130.000	8.370.000	95.500.000	600.000
2000	89.200.000	8.870.000	98.070.000	1.800.000
2001	90.000.000	9.000.000	99.000.000	600.000
2002	91.700.000	9.900.000	100.700.000	1.800.000
2003	-	-	-	900.000

Kaynak: DİE

Ege Bölgesinde yağlık ve Marmara Bölgesinde sofralık üretim hakimdir. Mevcut zeytinliklerin %75'i besin maddeleri yönünden nispeten fakir, engebeli ve sulanmayan kır arazilerde, %25'i ise düz veya hafif eğimli sulanabilen taban veya kır-taban arazilerde yer almaktadır. Bu yapı, yetiştirme tekniğini ve üretim maliyetlerini oldukça etkilemektedir. Zeytin, Türkiye'de yaklaşık 400.000 ailenin geçim kaynağını oluşturmaktadır. Türkiye'de işlenen tarım alanlarının %2,2'sini, bağ-bahçe alanlarının ise %18.1'ini zeytin kaplamaktadır. Aydın, İzmir ve Muğla illeri zeytin üretiminde ilk üç sırayı almaktadır.

Halen ülkemizde beş bölgede toplam 36 il ve 270 ilçede zeytin yetiştiriciliği yapılmaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bu il ve ilçelerin hepsinde örgütlenmiş olup; söz konusu bakanlığa ek olarak, Ege Bölgesi'nde TARIŞ ve Marmara Bölgesi'nde de MARMARA BİRLİK ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise GÜNEYDOĞU BİRLİK gibi kooperatifler kendi bölgelerine yayım hizmeti vermektedir. Bunun dışında zirai mücadele ilaç

firmaları ile gübre üretici ve dağıtıcılarının, ticari amaca yönelik de olsa, üreticilere çeşitli yayım hizmeti verdikleri söylenebilir.

Türkiye’de üretilen dane zeytinin, yıllara göre değişmekle birlikte, %28,3’ü sofralık, %71,7’i ise yağlık olarak işlenmektedir. Son yıllarda sofralık lehine fiyatlarda meydana gelen gelişmelerden dolayı, sofralık tüketime ayrılan miktarda artış gözlenmektedir.

Son yıllarda fidan üretiminde büyük bir canlılık olduğu görülmektedir. Fidan üretiminin büyük kısmı özel kuruluşlarca yapılmaktadır. Özel kuruluşlarca elde edilen fidanların büyük kısmı kolay köklenen Gemlik ve Manzanilla zeytin çeşitleridir.

6.2. Zeytinde Pazarlama ve Dışsatım

Zeytin ağacının verimini arttırmak, her yıl düzenli bir ürün elde etmek, istikrarlı bir fiyat ile üreticiye düzenli bir gelir temin etmek, zeytinci ülkelerin ekonomisinde üretim, tüketim, dışsatım ve dışalımın bir denge kurarak haksız rekabetin ortadan kaldırılması, ulusal zeytinyağı politikalarının koordinasyonu ve dünya zeytinyağı ekonomisinin düzenlenmesini sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde 1955 yılında “Uluslararası Zeytinyağı Anlaşması” imzalanmıştır. Daha sonraki yıllarda sofralık zeytinin de eklenmesi ile kapsamı genişletilen ve adı “Uluslararası Zeytin ve Zeytinyağı Anlaşması” olarak değiştirilen bu anlaşmanın icra organı olan ve 1959 yılında çalışmalarına başlayan “Uluslararası Zeytinyağı Konseyi (UZK)”ne Türkiye 1963 yılında katılmış, bu konseyden 31.12.1998’de ayrılmıştır. Ancak tüm bu uluslararası faaliyetlerimiz Ülkemizin UZK’dan çekilmesi sonucunda kesilmiş durumdadır. Halen dış kaynaklı projeler bakanlığımız kaynakları ile sürdürülmektedir.

Başlangıçta ülkemiz dışsatımının %100’e yakın miktarı AB ülkelerine yapılmasına karşın, AB’ye öteki zeytinci ülkelerin girmesi ile bu pay giderek düşmüştür. Bu nedenle dışsatımımız ağırlıklı olarak Ortadoğu ülkelerine yönelmiştir. Fakat bu pazarlarda yaşanan ekonomik koşullardaki bozukluk dışsatımımızı olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak son yıllarda ABD’de zeytinyağı tüketimine ağırlık verilmesi ile bu ülke Türkiye dışsatımında önemli bir pay oluşturmuştur. Ülkemizin zeytinyağı dışsatımının geliştirilmesi ve sürekliliği için kalitenin artırılması en önemli faktördür. Bunun için de gerek üretim bazında gerekse zeytinyağına işleme bazında modernizasyona gidilmesi ve gerek üretici ve gerekse dışsatımının korunması sağlanmalıdır.

Öte yandan, zeytinyağı iç tüketiminin artırılabilmesi için, yine sektör kurumları işbirliği ile gerçekleştirilebilecek ciddi bir çalışmanın zaman geçirmeden gündeme gelmesi gereklidir. Ülkemizde zeytin ve zeytinyağı da organik olarak üretilip yurt dışına satılan ürünler arasında az da olsa yerini almıştır. Önümüzdeki yıllarda iç pazarın da oluşturulup geliştirilmesinde yarar vardır. Bunun yanı sıra dışsatım olanaklarının da artırılması hedeflenmektedir.

6.3. Zeytin Tarımında Alınması Öngörülen Önlemler

Zeytin yetiştiriciliğinde orta ve uzun vadeli hedeflere ulaşmak için alınması öngörülen önlemler aşağıda özetlenmiştir:

-Zeytincilikle ilgili başlatılmış bulunan agro-ekonomik envanter çalışmaları sürdürülmeli, işletmelerde kayıt sistemi yerleştirilmeli, bu çalışmalar zeytinyağı ve sofralık zeytin sektörü veri tabanları ile ilişkilendirilmelidir.

-Sertifikalı fidan üretimi artırılmalıdır. Bu amaçla;

a)Sertifikalı fidan üretiminin desteklenmesi, kontrollü fidan üreten işletmelerin de zaman içinde sertifikalı üretime yönlendirilmeleri sağlanmalıdır. Kamu kuruluşlarının denetleme görevini üstlenmesi ve sertifikalı özel sektör fidancılığının desteklenmesi ülke zeytinciliğine yararlı olacaktır.

b)Fidan üretiminde ülke genelinde standart zeytin çeşitlerinin gereksinimi doğrultusunda planlama yapılmalıdır. Bu gereksinimin belirlenmesinde, sofralık ve yağlık olarak uzun yılların tüketim projeksiyonlarına uygunluk, verimlilik, düzenli ürün verme özelliği ve mekanizasyona uygunluk araştırılmalıdır.

c)Fidan çeşitleri; uzmanların önerileri doğrultusunda, değerlendirme şekli, ekolojik istekleri ve adaptasyon yetenekleri göz önünde bulundurularak dağıtılmalıdır.

d)Yeni kurulan bahçelerde modern üretim tekniklerinin kullanımına önem verilmeli, bu amaçla araştırma ve yayım kuruluşları arasındaki koordinasyon geliştirilmelidir.

e)Sulama ile ilgili alt yapı çalışmalarına önem verilmeli, sulanan alanların genişletilmesi sağlanmalı ve ekonomik sulama sistemlerinin kurulmasıyla ilgili yatırımlar özendirilmelidir.

f)Gübrelemede, yaprak ve toprak analizlerine dayanan uygulamaların yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

g)Zeytin hastalık ve zararlılarına karşı Entegre Mücadele Programı uygulanmalıdır.

h)Yeni kurulan bahçelerle mevcut zeytinliklerin yenilenmesinde mekanizasyon ile ilgili hususlar gözönünde bulundurulmalı, başta derim işlemi olmak üzere, yetiştiricilikte mekanizasyon düzeyi artırılmalıdır.

ı)Daha yeni teknoloji ve modern yönetim teknikleri kullanılarak birim alan başına üretim maliyeti düşürülmeli, zeytinyağı ve sofralık zeytin alt sektörlerine ucuz hammadde sağlanmalıdır.

i)İşletmelerin miras yoluyla bölünmelerini engellemek için miras hukukunda gerekli yasal düzenlemelerin acilen gerçekleştirilmesi ve mevcut küçük işletmelerin birleştirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

j)Zeytin üreticisinin örgütlenme oranı artırılmalı, üretici birliklerin kuruluşu ve geliştirilmesi özendirilmelidir. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinde, tam özerkliği sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

k)Ülkemizin Uluslararası Zeytinyağı Konseyi (UZK) ile ilişkileri yeniden gözden geçirilmeli ve 1999 yılında çıkılan bu kuruluşa yeniden üye olunmalıdır.

l)Zeytincilikle ilgili araştırmalara ağırlık verilmeli, bu araştırmaları yürüten kuruluşların olanakları geliştirilmeli; bunun için gereksinim duyulan kaynak, zeytinyağı ve sofralık zeytin mamüllerinin dışsatımından pay ayrılarak sağlanmalıdır.

m)Üretici gelirini arttırma ve erozyon kontrolü gibi özellikleri nedeniyle GAP bölgesi ve ilgili Kırsal Kalkınma Projelerinde zeytin üretimi desteklenmelidir.

n)Kaliteli hammadde üretimi için “sözleşmeli üretim” modeline geçilmeli, konu ile ilgili yasal düzenlemelere önem verilmelidir.

o)Zeytincilik sektörünün istikrarlı bir gelişme gösterebilmesi için, AB ülkelerinde olduğu gibi üretim, işleme, pazarlama ve tüketim aşamalarında devlet desteklemesi uygulanmalıdır.

p)Son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde doğal ve sağlıklı gıda tüketimine yönelik artan talep nedeniyle ortaya çıkan “Organik tarım” desteklenerek dışsatıma katkı sağlanmalıdır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

- Türkiye’de özellikle Akdeniz Ege ve Marmara bölgelerinde olmak üzere soğuklama gereksinimi düşük meyvelerin yetiştiriciliğine ağırlık verilmelidir.
- Elma yetiştiriciliğinde yazlık çeşitlere önem verilmelidir.
- Elma, armut ve kirazlarda bodurlaştırıcı anaçlar üzerine aşılınmış çeşitlerle yoğun ve çok yoğun dikim sistemlerine önem verilmelidir.
- Ateş yanıklığı yüzünden gerileyen armut yetiştiriciliği yeniden ele alınmalı ve bu arada Akdeniz kıyı şeridinde Tosca, Santa Maria, June Beauty vb gibi yazlık çeşitler üzerinde durulmalıdır.
- Şeftali ve nektarinlerde soğuklama gereksinimi düşük çok erkenci ve erkenci çeşitlerle Akdeniz ve Ege kıyı kesiminde, geçici ve çok geçici çeşitlerle yayla bölgelerde çalışılmalıdır **(Kaşka, 2001a; 2004)**.
- Kayısılarla Akdeniz ve Ege kıyı kesimlerinde yapılan denemelerde başarılı sonuçlar veren düşük soğuklamalı çeşitlerin yetiştiriciliği yaygınlaştırılmalı ve bunların dış satımı konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
- Kirazlarda yapılan araştırmalara dayanılarak bodurlaştırıcı anaçlar yada İspanyol çalı budama yöntemiyle sık ve çok sık dikimler üzerinde durulmalıdır. Bu arada kendiyile uyuşan yabancı kiraz çeşitlerinin değişik kiraz bölgelerimizdeki davranışları dikkatle izlenmelidir. Ayrıca 0900 Ziraat çeşidinden daha geç olgunlaşan çeşitlere ağırlık verilmelidir. Bunlara ek olarak Akdeniz kıyı kesimlerinde denizden yüksekliği 500-800 m olan alçak yayla bölgelerinde erkenci kiraz konusu ele alınmalıdır. Ege bölgesinde erkenci çeşitler üzerinde önemle durulmalıdır.
- Çukurova’da ve Güneydoğu Anadolu’da Japon erikleri ile yapılan denemeler olumlu sonuçlar vermiştir. Bundan böyle, bu konuya daha büyük önem verilmelidir **(Kaşka, 2001a; 2004)**.
- Akdeniz kıyı kesiminde ve K.Maraş gibi iç kesimlerde Trabzon hurması üretimi artırılmalı ve bu meyvelerin soğukta muhafazasına ağırlık verilmelidir.
- Turunçgil yetiştiriciliğinde yeni bahçeler mutlaka arındırılmış fidanlarla kurulmalıdır.
- Turunçgil yetiştiriciliğinde hem erkenci hem geç hem de çok geç yetişen manderinler üzerinde durulmalıdır.
- Turunçgil meyvelerinin soğukta muhafazası üzerindeki araştırmalar yoğunlaştırılmalıdır.
- Zeytin yetiştiriciliği Akdeniz bölgesinin etek alanlarında ve Güneydoğu Anadolu’da geliştirilmeli ve sulama suyu bulunan bölgelerde mutlaka sulanmalıdır.
- Antepfıstıklarında yeni bahçeler sulu koşullarda iri meyveli çeşitlerle sık dikim yöntemiyle kurulmalı ve mutlaka sulanmalıdır.
- Bütün meyvelerde sulama, gübreleme, budama, hastalık ve zararlılarla savaşım gibi teknik ve kültürel önlemler mutlaka uygulanmalıdır.
- Ceviz yetiştiriciliği bölgelerin sonbahar, kış ve ilkbahar donları, yaz sıcakları ve soğuklama süreleri göz önüne alınarak kapama bahçeler halinde ve mutlaka aşılı fidanlarla yapılmalıdır.
- Badem yetiştiriciliği geç ve çok geç çiçek açan ve kendiyile uyuşan çeşitlerle Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Ege kıyı kesimlerinde yoğunlaştırılmalıdır.
- Nar meyvesi son yıllarda pazarlarda daha çok aranır duruma gelmiştir. Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kurulan ve kurulmakta olan kapama bahçeler öteki bölgelerde de yaygınlaştırılmalıdır.

8. KAYNAKLAR

Anonim, 2000. V.Tarımsal Araştırma Konseyi. TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Mart 2000, Ankara, 312s.

- Anonim, 2002a. Yaş Meyve Sebze Sempozyumu. 11 Mayıs 2002, Mersin. Birlikte, 4(14):9-11.
- Anonim, 2002b. Uluslararası Kalite ve Gıda Güvenilirliği Standartlarının Akdeniz Ülkeleri Yaş Meyve Sebze Ürünleri Rekabet Gücü Üzerine Etkileri. Birlikte, 4(15):21-22.
- Anonim, 2002c. Türkiye’de Turunçgil Tarımı ve Dış Ticaretinde Sorunlar. Birlikte, 4(13):26-28.
- Anonim, 2003a. Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer), DİE Yayınları No: 2758.
- Anonim, 2003b. Türkiye İstatistik Yıllığı. DİE Yayınları No: 2279.
- Anonim, 2003c. İncir Çekirdeği. CLAM 9-10 Ekim 2003 Genel Kurul Toplantısı Rakamsal Değerleri. Birlikte, 5(20):31-32.
- Anonim, 2004a. Anahtar Dergisi, MPM Sayı: 182: 7.
- Anonim, 2004b. 2023 Yılında Türk Tarım Gıda Sektörünün Gelecek Vizyonu. Tarım ve Gıda Paneli Sonuç Raporu-1 (TÜBİTAK). CineTarım, 7(55):6-10.
- Anonim, 2004c. AB ye Uyum Sürecinde Türkiye Tarım Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri. TÜSİAD Tarım Kurulu Raporu. CineTarım, 7(55):12-16.
- Çınar, A. 2004. Ülkemiz Turunçgil Tarımının Yapısı ve Son Yıllardaki Bazı Gelişmeler. CineTarım, 7(57):14-17.
- Dokuzoğuz, M., Gülcan, R. ve Atilla, A., 1968. Ege bölgesi bademlerinin seleksiyon yolu ile ıslahı araştırmaları. Ege Üniv. Zir. Fak. Yayın No: 48.
- FAO, 2001. <http://www.fao.org/> Statistical Databases / FAOSTATE - Agriculture / Population.
- FAO, 2002. <http://www.fao.org/> Statistical Databases / FAOSTATE – Agriculture / Trade Indices.
- FAO, 2003. <http://www.fao.org/> Statistical Databases / FAOSTATE – Agriculture / Agricultural Production.
- FAO, 2004. Food and Agriculture Organization. www.fao.org.
- Kaplankıran, M., 2001. Türkiye Turunçgil Sektörüne genel Bir Bakış ve Öneriler. MKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay, 8s.
- Kaplankıran, M., Tuzcu, Ö., Yeşiloğlu, T., Özcan, M., 1991. Adana’da 1985 Kış Soğuklarının Bazı Portakal Çeşitlerinde Oluşturdukları Zararlar. ÇÜZF Dergisi, 6(4): 155-170.
- Kaplankıran, M., Demirkeser, T.H., Toplu, C., Uysal, M. 2001. The Structure of Citrus Production, The Status of Rootstocks and Nursery Tree Production in Turkey. Proc. of 6th Int. Cong. Of Citrus Nurserymen, July, 9-13, 2001, Ribeirao Preto, SP- Brazil: 190-194.
- Karabucak, F. 2004. Turunçgil Sektörünün Başlıca Problemleri. CineTarım, 7(54): 8.
- Kaşka, N., Ergenoğlu, F., Kaplankıran, M., Küden, A., Tangolar, S. 1990. Türkiye’de Ilıman ve Subtropik İklim Meyveleri ve Bağcılıkta Fidan Üretimi, Sorunlar ve Çözüm Yolları. Türkiye Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi, 8-12 Ocak 1990, Ankara : 178-190.
- Kaşka, N., Tuzcu, Ö., Abak, K., Ergenoğlu, F., Gezerel, Ö., Kaplankıran, M., Eti, S., Paydaş, S., Küden, A., Tangolar, S., Dündar, Ö., Küden, A.B., Özgüven, A.I., Ak, B.E. 1991. Çukurovada Bahçe Bitkileri Tarımı. 1. Çukurova Tarım Kongresi, 9-11 Ocak 1991, Adana, Ayrı Basım, 44s.
- Kaşka, N., 1997. Türkiye’de elma yetiştiriciliğinin önemi, sorunları ve çözüm yolları. Yumuşak Çekirdekli Meyveler Sempozyumu. Eds. M.Büyükyılmaz, M. Burak. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova, 1-12.
- Kaşka, N., 2004. Türkiye’de Ilıman İklim Meyvelerinin Dünü, Bugünü ve Yarını. Türkiye IV. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi: 1-5, 8-12 Eylül 2003 Antalya.
- Özcan, H., 1991. Çukurova Bölgesi Narenciye Üretim Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma. ÇÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Toprak Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 124s.

- Özler, A., 2004. Türk Narenciyesi, Dünya Pazarındaki Konumu ve Geleceği. CineTarım, 7(54):6-7.
- Sayarı, A.Ş., 2003a. Dünyada Turunçgil Çeşitleri ve Pazarlama Hareketleri. Birlikte, 5 (18):26-28.
- Sayarı, A.Ş., 2003b. 2003-2004 Sezonu Narenciye Rekolteleleri Belli Olurken. Birlikte, 5(18):3.
- Tuzcu, Ö., Erkan, O., Emeksiz, F., Şengül, H., Hızal, A.Y., Şeker, M., Kaplankıran, M., Ulubelde, M., Yeşiloğlu, T., Akaya, F. 1995. Turunçgil Meyveleri Üretim ve Tüketim Projeksiyonları. Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, 9-13 Ocak 1995, Ankara: 621-627.
- Uludağ, N., Yılmaz, A.Y., Sürek, M., Hekimoğlu, E., Yavuz, N., Alpay, D., Kaplankıran, M., Emeksiz, F., Mendilcioğlu, K., Karabağlı, A., Tekin, M.A., Onur, C., Göral, T., Apaydın, Y., Coşkun, A. 1990. Avrupa Topluluğu Danışma Kurulu, Yaş meyve ve Sebze Alt Komitesi, Turunçgiller Çalışma Grubu Ara Raporu. Narenciye Araştırma Enstitüsü, Antalya, 83s.